

SULTAN II. MAHMUD'UN VAKFİYELERİNDEKİ TEZYİNAT

Sadi BAYRAM

akıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde; 193 adet tezyinatlı san'at değeri yüksek, orijinal, ciltli, unic eser bulunmaktadır ki , bunlar ekseriyetle padişah, valide sultan, sadrîâzam, vezir, paşa veya saraya mensup şahısların vakfiyeleridir.

Bunlardan altısı batılılaşma hareketinin öncüsü, Osmanlı İmparatorluğu'na yeni bir diriliş ruhu veren "Gâzi, Adlı" lâkabı ile de anılan 30'uncu Osmanlı Padişahı II. Mahmud'a ait bulunmaktadır.

II. Mahmud; 20.7.1785 (13 Ramazan 1199) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası I. Abdülhâmid'dir. Annesi Nakşidil Sultandır. III. Selim'den müsikî dersleri almıştır. Hattat şâir ve bestekârdır. 28.7.1808 (4 Cemâziyelâhır 1223) tarihinde 23 yaşında Osmanlı tahtına çıkmış, 31 yıl saltanat sürerek, 1.7.1839 (18 Rebî'ülâhır 1255) da siroz ve verem hastalığından Çamlıca'da Esmâ Sultan Köşkü'nde vefat etmiştir.

III. Selim'in tahtan indirilmesiyle birlikte bir sene aynı odalarda göz hapsinde kalan II. Mahmud; III. Selim'in öldürülmesi, IV. Mustafa'nın tahttan indirilmesi üzerine Alemdar Mustafa Paşa tarafından tahta çıkarılmış, padişahlığı zamanında İmparatorlukta birçok karışıklıklar olmuş, önemli siyasî gelişmeler cereyan etmiştir. Mora ihtilâli (1822), Yeniçeriliğin kaldırılması (1826), Navarin bozgunu (1827), Ruslar'ın Edirne'yi almaları ve Edirne Muahedesi neticede Yunanlılar'a istiklâllerinin verilmesi (1829), Cezayir'in Fransızlar tarafın-

dan işgali, Sırbistan'a muhtâriyet verilmesi (1830), Mehmed Ali Paşa'nın Suriye'yi istemesi (1832), M.Ali Paşa'nın Torosları geçerek Kütahya önlerine gelmesi ve Lünkâr İskelesi Andlaşması (1833), Ni zip bozgunu (1839) gibi zor ve hareketli bir devirde padişahlık yapmış, bütün bunlara rağmen III. Selim'in başlattığı ıslâhat hareketlerini daha köklü hale getirmiştir.

Bu zor dönemlerde vakıf tesis etmeyi de ihmal etmeyen II. Mahmud, zaman zaman, yaptığı vakıflara ilâvelerde (zeyl) bulunmuştur. Biz bu yazımızda II. Mahmud'un ıslâhat hareketleri veya vakfiye muhtevası üzerinde durmayacağız. Vakfiyelerindeki süsleme unsurları üzerinde durmak istiyoruz.

II. Mahmud'un vakfiyelerinde klâsik Türk süslemesinin yavaş yavaş terk edilip, resme kayması ve süslemelerde çiçek buketlerinin ortaya çıkması, Batılılaşma Döneminde Türk Süsleme san'atının seyrini bize göstermektedir.

Bu yazımızda Sultan II. Mahmud'un altı cilt halindeki vakfiyelerini Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki sıra numaralarına göre değil de, tarihlerine göre sıralayarak incelemeye çalışacağız:

1. 191 Kasa Numaralı, 12 Safer 1229/4 Şubat 1814 tarihli Hüdâye (Hidâyet) Câmii vakfiyesi,

2. 190 Kasa Numaralı, 15 Zilkâ'de 1230/19 Ekim 1815 tarihli Nusretiye Câmii'ne zeyl vakfiye,

3. 192 Kasa Numaralı 2 Cemâziyelâhır 1231/30 Nisan 1816 tarihli zeyl,

4. 189 Kasa Numaralı 21 Rebiulevvel 1239/25 Kasım 1823 tarihli, içerisinde 10 adet zeyl bulunan vakfiye,

5. 167 Kasa Numaralı, içinde üç adet 13 Şevval 1234/7 Ağustos 1819, Gurre-i Şaban 1241/ Mart 1826, 16 Zilkâ'de 1241/23 Haziran 1826 ve 25 Şaban 1241/23 Mart 1827 tarihli vakfiyeler

6. 30 Kasa Numaralı 6 Recep 1248/30 Kasım 1832 tarihli tek vakfiye.

Bu vakfiyelerden 12 adedinin sureti 643 numaralı defterin 1-75. sayfaları arasında yer almaktadır. Üç vakfiyesi ise arap harflerinden lâtîn harflerine çevirilerek 2136 numaralı defterin 100-103 sayfaları arasında bulunmaktadır.

Mühür, sikke, bina kitâbelerinde görülen "Adî" mahlasına resmî evraklarda rastlayamadığımız II. Mahmud'un vakfiyelerini yukarıdaki sıraya göre inceleyelim:

1. K. 191 numaralı 12 Safer 1229/4 Şubat 1814 tarihli Hüdâye Camii Vakfiyesi:

284x178^{mm} ebadında cildin dışı bordo (şarâbî), ortası kahverengi meşin kaplı, mikleplidir. Cildinin yüzü klasik Türk tezhib sanatından farklıdır. 8 ince altun cetvel yüzeyi çevreler. Kalın altun cetvellerin üzeri (S) soğuk baskı zincireklidir. Bunların ortasında kalan dikdörtgen alan, yaldız akuntus (kenger) yapraklarıyla, sade, fakat zarif bir şekilde tezyîn edilmiştir. Cildin ön ve arka yüzü ile miklep aynı tarzda süslenmiştir.

Cildin, korunması için yapılan, bir tarafı açık, dikdörtgen pirizma şeklindeki kılıf ise kahverengi deriden yapılmıştır. İç içe kalın iki cetvelin çevrelediği ön ve arka yüzde, orta alan zemini bordo renkte olup küçük köknar yaprağı motiflerinin birbirleriyle keşilmesiyle teşekkül eden karelere ayrılmıştır. Burada sadece altun yaldız kullanılmıştır.

Aynı kılıf K. 192 numaralı vakfiyede de vardır. Yalnız orta zemin nefti yeşil renklidir. Nefti alanı 6 ince, 4 kalın cetvel çerçeveler. Dış kısmı ise, yine bordo renklidir.

Cildin, bugünkü tabirle yan kağıdı dediğimiz iç yüzeyi bordo renkli keçi derisinden yapılmıştır. Üzerinde, iç-içe geçmiş, köşeleri içbükey, dikdörtgen iki cetvelle sınırlanmış olan alan içinde altun yaldızdan yapılmış, sade, nebatî motif bulunmaktadır.

Osmanlı Türkçesi'yle yazılan eser; 24 varak, 48 sayfadır. Son yaprağı boştur. 198 x 106^{mm} eb'adında bulunan yazı yüzeyi çift kontür, varak altun, kontür, sürme altun, kontür, varak altun, ve kontürle çerçevelenmiştir. Bazı sayfalarda sürme altun yerine mavi, eflâton, açık yeşil, beyaz, sarı, kiremidî koyu eflâton, yeşil gibi renkler kullanılmıştır.

Her sayfada, satır adedi 13 olup, kağıdı samâ-nî âharlıdır. Yazı çeşidi, harekeli nesih olup, durak yerlerinde bulunan noktalar, karşılıklı her sayfada aynı motifler kullanılmış olup, kullanılan motifler, büyüklü-küçüklü aynı desenin varyasyonlarıdır. Dolayısıyla bu eserde, 22 çeşit ayrı nokta kullanılmıştır.

Zahriye ve ketebe sayfası dediğimiz, başlangıç ve bitim sayfalarında rokoko devri, gül, karanfil, lâle, kasımpatı veya krizantem ve benzeri çiçekler, mustakil veya buket olarak kullanılmıştır. Bunlar nefis ve detaylı işlenmiş, renkler solmamıştır.

1^a varaginın ortasında bulunan 9 satırlık tasdik meşruhatında, o tarihte Osmanlı Devleti'nin Haremeyn Vakıfları'nın kanunî işlerini yürütmekle görevli İsmail oğlu Abdurrahim'in, bu Padişah Vakfiyesi'nin sıhhat (doğruluk) ve lüzumuna hükmederek onayladığı belirtilmekte, Padişahların saltanatlarının gölgelerinin kıyâmete kadar müslümanlar üzerinde adalet, iyilik ve nimetlerle devam etmesi için dua edilmektedir. Altındaki mühürde, bir kelimelik yer çıkmadığından okunamamaktadır. Mühür şöyledir:

... talebkâr-ı sırât-ı müstakim,
Hâdim-i Alî Nebî Abdurrahim.

Tasdik yazısının etrafı bir madolyon şeklinde, kırmızı açık yeşil ve yaldızdan müteşekkil rumîlerle tezyîn edilmiştir.

1^b sayfasında metin başlamaktadır. Klâsik üslupta olduğu gibi, sayfa ortadan ikiye ayrılmış olup, üst kısım tezyîn edilmiştir. Tezyînat tamamen Batı karakterini taşımaktadır. Yazı alanını çerçeveleyen varak altun cetvel sağda ve solda birer sütun vazifesi görmektedir ve yazı alanının başlangıç hizasında (sayfanın orta kısmında) bu sütunlar Korinth düzeninde bir başlıkla sona ermektedir. Korinth başlığının abakus kısmının üzerinde Batı Medeniyeti'nde görülmeyen kuş köşkleri giriş kapısının üçer adet olarak gösterilmesi, Batı ile Doğu Medeniyeti'nin kültürümüzde sentezidir. Aynı üslubu İstanbul Nusretiye Camii kubbesi payandalarında da görebiliriz.

Tezyînat bir çelenk şeklinde olup 125x114^{mm} lik bir alanı kaplar. Çelenği saran sık girland şeklinde kenger yaprakları gri-beyaz renklere meydana gelmektedir. Araları eflâton yaldız zemin olup, eflâton zeminlerin üzeri daha koyu eflâton renkle noktalınmış, gölge ve kontrastla akantus yaprakları kontürlenmiştir.

Sağda ve solda olmak üzere pembe gül, sarı karanfil; Korinth başlığından yazılara doğru üç pembe lâle aşağıya sarkmaktadır.

Tezyînatın üst orta kısmının alt ve üstünde (çelengin üst ve altında) gül, karanfil ve krizantem çiçekleri bir buket halindedir. Bir tâcî andırmaktadır. Tâcın sağında ve solunda nar çiçekleri, daha yanlarda ise çerçeve şeklindeki sütunun uzantısının sonunda Batı üsluplu üç kemerin taşıdığı abakusun üzerinde birer vazo içinde gül, karanfil ve papatyalardan meydana gelen buket bulunmaktadır.

Çelengin orta içinde, üç satır halindeki Eski Türkçe yazıda (başlık), uygulanmakta olan bu vakfiye mahalline kayıt edilerek sürekli bir şekilde şartlarına uyulup mucibince amel edilmesi, tersine davranıştan şiddetle kaçınılması istenmektedir.

Çelenk şeklinde tarif edebileceğimiz tezyînatın alt sağ ve sol kısımlarında sarı zemin içinde gül kasımpatı, karanfil bulunmaktadır.

Renkler tezyînatın tamamında çok canlı olup, gölgeler renklerin ton farkıyla belirlenmiştir.

Üstteki tezyînatın altından metin başlamakta-
dır. Metnin devam ettiği 22 varakta Hüdâye Camii'ne yapılan akarlar ve vakfiye şartları yer almaktadır. Bu sayfalarda kullanılan noktalar "Tezhip San'atımızda Noktalar" gibi üzerinde ayrı bir çalışma konusu gerektirdiğinden şimdilik üzerinde durmadık... Hüdâye Camii, İstanbul'da Eminönü'nde Yeni Camii'nin solunda, etrafı işyerleri ile çevrili şirin bir camidir. II. Mahmud'un babası I. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır.

Vakfiyenin sonu olan 23^a yaprağında ise, "suhudül" yani şahitlerin adları bulunmaktadır.

Sayfanın alt kısmında ise, mavinin tonlarından meydana gelen akantus yapraklarından müteşekkil çelenk tarzında bir madalyon bulunmaktadır. Üst kısmı yanyana iki üçgen veya ters (M) diyebileceğimiz sert bir hatla kesilmektedir.

Sarı, açık kahverengiden meydana gelen zincirek, motifin üç tarafını çerçeveler. Çelenk diye bileceğimiz madalyonun alt sağ ve solunda bulunan kar beyazı boşlukta, sağda sarı, solda penibe sümbül vardır.

Ortada bulunan armudî beyaz zeminde, bir buket bulunmaktadır. Pembe gül ve sarı katmerli kasımpatı önce göze çarpar. Kenarlarda, sarı karşısında pembe gül, pembe karşısında sarı, kasımpatı görülür.

Genel olarak batı ile doğunun karışımı olan, klâsik Türk tezhib san'atından ayrılan bu eser, bir rengin tonlarının çeşitli şekilde kullanılması, çiçek buketi yönünden devrini yansıtan, Türk potasında erimiş rokoko üslubunda orijinal bir eserdir. I. Mahmut, I. Abdülhamit ve diğer XIX. yüzyıl vakfiyelerinde moda olan bir üsluptur.

Ancak; II. Mahmud'un dört ciltten meydana gelen, 1815, 1816 ve 1823 tarihli ilave vakfiyelerinde de cilt bakımından eskiye dönüş vardır. Klâ-

sik Türk cilt san'atına bir sene sonra dönüş olması oldukça ilgi çekicidir.

Diğer zeyl üç vakfiyede, cilt san'atına dönüş olmasına rağmen, tezhib san'atında yenilikte devamlılık ve kararlılık Barok ve Rokoko üslubunun Osmanlı Sarayı'nda tutunduğunu göstermektedir.

2. 190 numaralı 15 Zilkâ'de 1230/19 Ekim 1815 tarihli Nusretiye Camii'ne Zeyl Vakfiye:

Eserin cildi, 188x288^{mm} ebadında kırmızı, ortası ve bir bordürü yeşil meşinden yapılmış olup, rumilerden meydana gelen şemsesi bulunmaktadır. Klâsik Türk cilt san'atını yansıtır. Cildin kapak içleri de bordo deriden olup, sürme altunla yapılan şematik köknar yapraklarının keşilmesiyle meydana gelen kare tezyînatlıdır. Enine 7, boyuna 15 kare meydana gelmiş olup, köşelerde birer, ortada da bir nokta bulunmaktadır.

II. Mahmud'un diğer üç eseri, 192, 189 ve 167 numaralı eserlerin ciltleri de tamamen bu eser gibi klasik üslupta tezyînat edilmiştir.

Eserin kılıfı, 191 numaralı eserin kılıfı gibi olup, yalnız, orta alan, kahverengi olmayıp, yeşil renklidir ve üzeri, köknar yapraklarının keşimesinden meydana gelen karelerle tezyînat edilmiştir. Karelerin ortasında birer nokta bulunmaktadır.

Eser 20 varak, 40 sayfa olup, ilk sayfası ile sondan üç sayfa boştur. 37 sayfası metindir. Harekeli nesih yazı ile âharlı kağıda yazılan eserin her sayfasında 13 satır bulunmakta olup, yazı alanı 203x106^{mm} dir.

1^a yaprağında tasdik şerhi yoktur. 1^b-2^a yaprakları ile 19^a varakı tezyînatlıdır.

1^b ve 2^a yapraklarındaki tezyînat karşılıklıdır; birbirinin aynıdır. Tamamı bir bütünlük arz eder. Akantus yapraklarından meydana gelen ana şema, bize, çiçeklerle bezenmiş kanatlı iki pencereyi hatırlatır.

1^b sayfası, ana plân içinde, ikiye ayrılmıştır. Üstte, ovalimsi madalyon, altta kareye yakın dikdörtgen, kenarları, akantus yaprakları ve çiçeklerle bezenmiştir. Desen, renk farkıyla 192-189 numaralı eserle aynıdır. Üstteki madalyonda "Yürür-lükte olan bu vakfiye, mahalline kaydolunmuş olup, sürekli bir şekilde, şartlarına uyulup, gereğince davranılarak, hilâfından uzak oluna" anlamında bir şerh vardır. Altta ise, vakfiye başlar.

2^a sayfasında ise, 1^b sayfasındaki kompozisyon aynen tekrarlanmıştır. Renkler de aynıdır. 2^a sayfası, 1^b sayfasının simetriğidir, denilebilir.

Gül ve diğer çiçekler serbest çalışılmıştır. Akantus yaprakları ise, belli kalıba uygun olarak çalışılmıştır. Bu sistem, 192 ve 189 numaralı vakfiyelerde de, detay ve güllerin renk farkıyla hemen hemen aynıdır. Yalnız, 192 numaralı eserde, üstteki madalyonun alt ve üst orta merkezlerinde, hal-ka veya keleşimsi motif yerine, ters kalp motifi kullanılmış ve içi tezyîn edilmiştir.

Her üçünde de süsleme, iki kapı—pencere veya dört sütun üzerine oturmuştur. Sayfaların sağ ve sol dikey süslemelerinin alt başlangıcında, sütunların oturduğu kâideler, her üçünde de birbirinin aynıdır. Sütunları saran akantus, grinin tonları ve beyazla, bazı geçişler, sarı—turuncuya kaçan kah-verengi ve tonlarıyla belirlenmiştir. Aralardaki boşluklar, koyu eflâtun, 192 numaralı eserde lâci-verte kaçan mavi ile doldurulmuş veya taranmış-tır. Daha ziyade kenarlar doldurulmuş, orta kısımlar çok sık taranmış, gölge ve kontrast temin edilmiştir.

190 numaralı vakfiyenin, son sayfasının alt kısmı, büyük (M) şeklinde tezyîn edilmiştir. Tezyînatta, yine gül, akantus yaprakları kullanılmış-tır. Akantus yapraklarının hâkim rengi, mavi—beyazın tonlarıdır. (M) motifinin kenarları, gri, kirli sarı zeminli olup, gölgelidir. Üzerinde çok küçük karanfil ve dalları bulunmaktadır. Şarâbî kırmızı ve neftî yeşil (S) çizgileriyle bölünmüş olup, bir nev'i zincirek teşkil etmiştir. Ortada keleşimsi motif yine kullanılmıştır. Mavi—pembe ve gri renkler ön plândadır. Yaprakların yeşili ise, çok canlıdır.

Bu vakfiyenin tetkikinden, II. Mahmud'un Haremeyn Müfettişi Seyyid Mehmed Zeki Efendi'nin imza ve tasdikini hâvi 29 Rebi'ulâhır 1224 tarihli, ciltli bir vakfiyesi olduğu (Kasa 189 numaralı eser), Tophane Arabacılar Kışlağı içindeki arsada taş bir Camii yaptırdığı, (Tophane'de Nusretiye Camii), Bahçekapusu dışında Hüdâye Camii; Üsküdar'da Şemsi Paşa yanında Sahil Sarayı Kasrı'nda kâin Adliye Camii yaptırdığı ve diğer vakıflarına yeni gelirler ilâve ettiği, vakfiyenin saray hattatları tarafından yazılıp, 1237 tarihinde Hazine Defteri'ne kaydedildiği, anlaşılmaktadır.

3. Kasa, 192 numaralı vakfiye:

2 Cemaziyelâhır 1231/30 Nisan 1816 tarihli olup, II. Mahmud'un umûmî vakıflarına zeyl, yani ilâvedir.

Eserin eb'âdı, 188x290^{mm} olup, kenarları bordo, ortası neftî yeşil renkli meşin olup, rûmîlerden meydana gelmiş şemselidir. Klâsik Türk cilt sanatını yansıtır. Cild, 190 numaralı eserin aynıdır.

16 varaktan ibaret olan vakfiyenin sondan beş sayfası boştur.

1^a sayfasında, vakfiyenin doğruluğu ve lüzumunun tasdiki vardır. Mistarlanmıştır. Ancak, diğerlerindeki gibi tezyîn edilmemiştir.

1^b ve 2^a yaprağı, 190 numaralı eserde gördüğümüz gibi, detay farkları haricinde aynen tezyîn edilmiştir.

14^a yaprağında şahitlerden sonra vakfiye son bulur. Sarı küçük papatya, açık mavi menekşe ve küçük yıldız yapraklar üzerinde şarâbî kırmızı renkli çizgilerle, sade şekilde, yazı aralarında olmak üzere, üç sıra çiçek şeridi ile süslenmiştir. Frapan olmayıp, çok sade ve zariftir.

4. Kasa, 189 numaralı II. Mahmud'un Zeyl Vakfiyeleri.

Bu eser, 10 mustakil ilâve vakfiyeden meydana gelmiş olup, bunlar ciltlenerek, tek eser haline getirilmiş bulunmaktadır.

73 varaktan ibaret eserin, son iki yaprağı boştur. 71^b yaprağında, eser sona erer. Kağıdı, âharlı yerli kağıt olup, açık kahverengine çalan krem renklidir.

290x190^{mm} ebadındaki eserin cildi, 190 numaralı eser gibidir. Kenarları bordo, ortası yeşil meşin olup, rûmîli şemselidir. Kapak içleri de 192 numaralı eser gibidir.

1. yaprak boştur.

2^a varacağının ortasında, vakfiyenin tasdiki bulunmakta, etrafında sade bir şekilde altın yıldız, beyaz ve şarâbî kırmızı renklerin kullanıldığı madalyon bulunmaktadır. Kontürler oldukça incedir.

2^b ve 3^a yapraklarında, 190 ve 192 numaralı eserlerde gördüğümüz süsleme şekli göze çarpar.

23^b yaprağında, iki sıra, zemini altın yıldız, siyah tahril ve kırmızı gölgelerden meydana gelen zincireklerle, iki sıra, sarı ve beyaz renklerden oluşan ve üzerinde kırmızı beneklerin bulunduğu bordür; 29 Rebi'ulâhır 1224 tarihli Nusretiye Camii Vakfiyesi ile sona erer. 1237 tarihinde Hazine Defteri'ne adı geçen vakfiyenin kaydedildiğine dair siyakat yazısı ile şerh vardır.

Burada bir yaprağın, eski tarihlerde koparıldığı anlaşıyor. Zira, 44 ve 45 sayfa numaraları kur-

şun kalemle verilmiştir. Numaralarda bir atlama bulunmamaktadır. Koparılan yaprağın, kesilme yeri açık olarak görülmekte ve üst kısmının jiletle kesildiği, alt kısmının koparıldığı sarahatle belli olmaktadır. Koparılan yaprağın iki yüzünde ne olduğunu bilemiyoruz. Ancak, metin bakımından bir noksanlık yoktur.

24^a yaprağında (45. sayfa), sade olmasına karşılık, oldukça güzel, akantus yapraklarından teşekkül eden, yeşil, kırmızı, altun ve siyah tahrillerden meydana gelen bir buket bulunmaktadır. Buketin ortasındaki boşlukta, güzel istif edilmiş, "Emir ihtiva ettiği gibidir. Haremeyn Muh-teremeyn Vakıf İşleri Müfettişi, Allah'ın himmetine muhtaç, Abdülkâdir—Allah O'nu affetsin." tasdik yazısı ile "Yârabbi iki cihanda affeyle—Abdülkâdir" mühürü bulunmaktadır.

24^b—25^a yapraklarında (46—47. sayfalar) Nusretiyye Camii'nin 25 Şaban 1242/13 Şubat 1827 tarihli vakfiyesi bulunmaktadır. Burada, eski vakıflarına ilâveler yaparak, Nusretiyye Camii'nin ulemâsına, müezzine ve hademe-i hayrâtına verilecek ücretleri belirtmektedir. Bu yapraklar, karşılıklı gelecek şekilde 2^b—3^a yapraklarındaki tezhib ana şemasına benzer şekilde tezyîn edilmiştir. Burada 4 sütun açıkça bellidir. Varak altunla kaplı olup, parlatılmıştır. Akantus yaprakları, gri ve beyazın tonlarından meydana gelmektedir. Bunların arası, bordo tarama veya püskürtmedir. Kenarlar koyu, orta kısımlar açık veya noktalıdır. Sade bir görünüşü vardır.

Üst kısımdaki madalyonun zemini varak altun olup, parlatılmıştır. Koyu pembe iki gül ve çiçek buketine, keleşimsi motif, vazo vazifesi görmektedir. En üst kısımda sağda—solda ve ortada olmak üzere üç pembe gül, yapraklarıyla birlikte, tabîî bir şekilde resmedilmiştir.

25^a yaprağı da aynı şekilde süslenmiştir. Ancak burada alınlık diyebileceğimiz alan, karşı sayfaya göre daha sadedir. Tepede, üç gülden meydana gelen bir demet bulunmaktadır. Bu sayfalar-daki hâkim renk, bordo, varak altun, beyaz, ve grinin tonlarıdır.

33^b (64. sayfa) yaprağında Vakfiye sona erer. Sayfanın orta kısmında, şahitler bölümü, bordo, pembe, mavi, yıldızdan meydana gelen yapraklarla tezyîn edilmiştir.

34^a sayfası boştur. Dikdörtgen şeklindeki yazı alanı, diğer sayfalarda gördüğümüz şekilde, altunla çerçevelemiştir.

34^b—35^a sayfası, karşılıklı olarak, eflâun ve beyaz renklerden meydana gelen rokoko devri akantus yapraklarıyla çerçevelemiş olup, alınlığın iki yanında pembe gül bulunmaktadır. Burada sütun ayağı yoktur. Metin araları, altun varakla doldurulmuş, parlatılmıştır. Diğer vakfiyelerde bunu göremiyoruz. Satır adedi, değiştirilmemiştir.

Bu Vakfiye, camiin yanında, bitmek üzere bulunan hademe-i hayrâtın lojmanları konusundadır. 21 Şevval 1239/9 Mayıs 1824 tarihli. 38^a (73. sayfa) yaprağında sona erer. Sayfanın alt kısmı, ters mihrap nişi gibi şekillendirilmiş olup, altun zemin üzerine mavi yaprak ve dallardan meydana gelen şekillerle tezyîn edilmiştir. En alt kısmın ortasında, yani ters mihrap mukarna sınırın kilit taşı yerinde mühür bulunmaktadır.

38^b—39^a (74—75) varakları karşılıklı olarak, varak altun sütunları saran, mavi ve tonları ile, beyaz renkten meydana gelen akantus yapraklarıyla süslenmiştir. 38^b varasında, sütunlar silme olarak sayfadan taşarlar. Bize, klâsik san'atın ana şemasını hatırlatır. Zeminler, her iki sayfada da altunla doldurulmuştur. Üzerlerinde, yapraklar arasında, bordo çiçek ve dal motifleriyle simetrik ve belli aralıklı olarak süslenmiştir. Alınlıkta, tasdik yazısı ve mühür bulunmaktadır.

Bu sayfa, yine II. Mahmud'un Hazinesi, Tayyibe Usta'nın Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Kasa 125 numarada mahfuz, 9 Zilhicce 1252/26 Şubat 1837 tarihli vakfiyesinin zahriye sayfasına oldukça benzemektedir.

43^b (84. sayfa) varasında sona eren vakfiye, 23 Cemaziyelâhır 1241/11 Ocak 1826 tarihli olup, vakıf gayrimenkul değiştirilmesi ile ilgilidir. Sayfanın hemen hemen yarısı, varak altunla kaplanmış, aralarına, gayrimuayyen biçimdeki bulut motifli boşluklara şahitlerin adı yazılmıştır. Altun zeminin üzeri, mavi rûmî ve hatâillerle tezyîn edilmiştir.

44^a (85. sayfa) üst kısmında 45x95^{mm} eb'asında dikdörtgen kısmın zemini altun kaplı olup, üzerinde gri ve tonları ile beyazlardan meydana gelen büyükçe akantus yapraklarıyla süslenmiştir. 21 Rebî'ulâhır 1235/9 Ocak 1820 tarihli.

50^b (98) varasının orta kısmında, sayfayı ortadan ikiye ayıran 24x95^{mm} parlatılmış varak altun kaplı saha üzerinde, mavi—beyaz renklerden meydana gelen akantus yapraklarıyla süs-

lenmiştir. 29 Cemaziyelûlâ 1232/17 Mart 1817 tarihli bu vakfiye Ahurkapıdaki Akbıyık Camii'ne yapılan yardımın devamı ile, Silâhdarlara mahsus yerdeki 506 zir'a arsa ile ilgilidir.

54^b (106. sayfa) varâğının sonuna yakın bir yerden başlayan vakfiye, 15 Rebi'ülâhır 1235 tarihli. Padişahın gayrimenkul satın alıp, vakıflarına katmasıyla ilgilidir. 27x95^{mm} lik alan altunla kaplı olup, 44^a varâğında gördüğümüz şekilde akantuslarla süslenmiştir. 57^b varâğının altına yakın bir yerde sona erer.

57^b sayfasının sonuna doğru 30x95^{mm} lik alan altunla kaplanmış ve üzeri mavi-beyaz akantuslarla süslenmiştir. Balıkesir kasabası Hisar İçi mahallesinden gayrimenkul satın alınması ile ilgili Hüccet-i Şer'iyedir. 17 Recep 1235/5 Nisan 1820 tarihli. 61^b 120. sayfada 'sona erer.

62^a sayfasının başındaki 27x95^{mm} lik alan yine altunla kaplanmış olup, üzeri eflâtun-beyaz akantuslarla süslüdür. Galata dışında Tam Tam mahallesinde emlak alınması ile ilgili olup, 5 Zilkâ'de 1238/24 Haziran 1223 tarihli.

68^b (132. sayfa) varâğının alt kısmına yakın 30x95^{mm} lik dikdörtgen alan parlatılmış altunla kaplanmıştır. Üzerinde eflâtun-beyaz akantus yaprakları vardır. Verâset yolu ile intikal eden emlakın, vakıflarına ilâve edilmesi ile ilgilidir. 25 Zilkâ'de 1238/13 Temmuz 1823 tarihli.

71^b (138. sayfa) varakda şahitlerle son bulur eser. Son iki varak boş olup mıştırılmamıştır. 71^b sayfasından sonra bir sayfa, 23^b-24^a varaklarının arasında olduğu gibi, bir yaprak jilette koparılmıştır. Oldukça çok sayfası devrin üstöbuyla tezyîn edilen eserin, sonunun da süslenmiş olması gerekmektedir.

5. Kasa 167 numaralı eserde II. Mahmud'un yine vakıfları ve 2 yalı, bir ev satın alınması ile ilgili hüccetler bulunmaktadır.

Vakfiye'nin girdiği kılıf (muhafaza) vişne rengi meşinden yapılmış olup, 320x190x19 mm. ebadlarında dikdörtgen prizması şeklinde olup, kenarları çift ince, kalın zincirek ve çift ince yıldız çizgilidir. Köşelerde beşer adet kakma altun nokta olup, uçlarında noktaya doğru, küçük beş adet ok bulunmaktadır. Geniş orta alan boş. Dikdörtgen prizmasının 190x19 mm. lik kısmında, Vakfiye cildinin girip çıkmasını sağlayan miklep şeklinde kapağı bulunmaktadır.

Eserin cildi, 295 x 184 mm. ebadında olup, tezyinatı batı tesirinde hazırlanmıştır. Şemsesi yoktur. Cildin dış zemini kahverengidir. Üzerinde altun

hâl çizgiler ile iki zincirek motifi vardır. Zincireğin üzerinde, II. Mahmud'un diğer vakfiyelerinde olduğu gibi soğuk baskılı (S) motifi bulunmaktadır. Zincireğin içinde 27 mm. kalınlığındaki dikdörtgen şeklinde çerçevelenmiş alan, vişne rengindedir. Vişne rengi dikdörtgenin köşeleri ve uzun kenarlarının ortalarında sürme altun yıldızla nebati motifler bulunmaktadır. Bu alanı yine içeriden ince altun cetvel çerçeveler. Bunu içeriden 3,5 mm kalınlığındaki zincirek çevirir. Tekrar ince bir altun çerçeveden sonra cildin ortasında kalan 69x177 mm. lik alanın zemini kahverengidir. Bu alanın üzerinde, tam ortadaki merkezden, aşağıdan yukarıya-sağdan sola simetrik olmak üzere çin bulutları ve kenger yaprakları dağılmaktadır. Çin bulutları, kenger yapraklarını yer yer birbirine bağlamaktadır. Çin bulutları yeşile bakan altun varak yıldızla yapılmıştır. Kenger yaprakları ise, yine varak altun yıldızla olup, sarıdır. Dolayısıyla iki cins altun varak yıldız kullanılmıştır. Kenger yapraklarının damarları, çin bulutlarının üzeri kıvrıma göre sık sık iğne ile çizilerek kabarıklık ve göçük zeminler elde edilmiş, dolayısıyla çeşitli parlaklık veya gölge temin edilmek suretiyle monotonluk bozulmağa çalışılmıştır. Kenger yaprakları ve çin bulutlarının aralarına, kakma altun noktalar yerleştirilmiştir.

Eserin miklebinde de cildin dış yüzündeki kılıp, miklep boyutlarında aynen kullanılmıştır. Miklep dış kapağa çakıştırıldığında, şama ve merkez hiç değişmemektedir. Miklep, cildin sol kapağına bağlıdır.

Cildin yan kağıdı, yeşil renkte olup ithal maldır. Üzerinde A-R filigranı bulunmaktadır. Yan kağıdının üzerine altun ve gümüş yıldız karışık seyrek olarak serpilmiştir.

Eser, 39 varak, 78 sayfadır. Her sayfada 17 satır bulunmaktadır. II. Mahmud'un diğer vakfiyelerinin aksine, bu eser tâ'lik hatla yazılmıştır. İçinde altı adet vakfiye bulunmaktadır.

1-1^a-1^b varâğı boş. 1^a sayfasında Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nin genel numarası 1418 yakın tarihte istampa ile basılmış, vakfiye suretinin 634 defter, 36 sayfa, 6. sırada kayıtlı olduğu mürekkepli kalemle yazılmıştır. Kağıt, EGA filigranlıdır.

2^a varâğında vakfiyenin doğruluğu ve hükümlerinin aksine hareket edilmemesi gerektiğine dair Mehmed Es'ad Efendi'nin tasdikî vardır.

2^b varâğından vakfiye başlamakta olup, sayfa ortadan yukarıdan aşağı olmak üzere ikiye bölünmüştür. Üst kısım tezyîn edilmiştir. Alt kısımda vakfiye metni başlamaktadır. 2^b varâğı-

nın üst kısmında bulunan tezyinat 101x131 mm., lik bir alan kaplar. Bu alan (U) şeklinde önce; bordo renkte (++) şeklinde bir su ile çevrili olup, onun iç kısmında, altun yaldızlı zincirek bulunmaktadır. Zincireğin geçmeleri siyah renkle çizilmiş, geçme aralarında eşkenar üçgenler meydana gelmiştir. Üçgenlerin içindeki varak altun yaldız iğne ile çok sık noktalar meydana getirilerek parlatılmıştır. Zincireği içeriden çift siyah kontür çevirir. Bunu yine bordo renginde (>>>>) şeklinde bir su takip eder. 1 mm. kalınlığındaki yaldız çerçeve, siyah çerçeve, tekrar altun yaldız çerçeve (U) şeklinde iç içe birbirlerini takip ederler. İçeride 76x107 mm.lik bir alan kalır. Bu alanda esas tezyinatı görürüz.

76x107 mm.lik alanda altta, ortada çelenk şeklinde çivit mavisi noktalardan meydana gelen dairesimsi volüt göze çarpar. Ortası beyaz olup, Vakfiye şartlarına uyulmasını isteyen 5 satırlık yazı bulunmaktadır. Volütün etrafını, küçük kenger yaprakları sarmakta, pembe, yeşil, narçiçeği ve sarı renklerinin çeşitli tonlarının beyazla birleşmelerinden meydana gelmektedir. Renkler sıcak olup göz alıcıdır. Kenger yaprakları diğer Vakfiye süslemelerinde gördüğümüz gibi büyük olmayıp küçüktür ve yaprakların zemini yine parlatılmış altun varaktır. Bir taç şeklini almıştır. En üstte tepede ve iki yanda gül buketleri bulunmaktadır. Güllerin yaprakları yeşil olup, yeşilin tonları ile yaprakların damarları belirtilmiştir. Güller, pembe, sarı ve narçiçeği rengindedir. İki yandaki gül buketi ile ortadaki gül demetinin arasından pastel yaldızla büyük kenger yaprağı ve nebatî motif işlenmiştir.

2^b-3^a varağı karşılıklı olarak yazı alanı dışı, uzun kenarda 50 mm., sayfanın üstünde ve altında 32 mm eninde, iki sayfayı dolaşan kuşak halinde mat yeşil, mavi, pembe mat renklerle nebatî motiflerle süslenmiştir. Kompozisyonadaki çiçeklerin kontürleri sürme mat yaldızdır. Sayfaya komple bakıldığında, üstteki sıcak renklerden meydana gelen tezyinât ilk anda göze çarpmaktadır. Bu sistem, XVIII ve XIX, asır vakfiye süslemelerinde bol olarak görülür.

Metin yazısı aralarında yaldız bulutlar bulunmakta ve siyah kontürle sınırlanmaktadır. Bu sistem; bu ciltteki Vakfiyelerin başladığı altı adet karşılıklı sayfanın tamamında da kullanılmıştır. Diğer metin sayfaları 117x198 mm. ebadında 8 mm. kalınlığında yaldız ve siyah kontürlerden meydana gelen 6 cetvelle çerçevelenmiştir. Çerçeve dışı alan boş bırakılmış olup şahitlerin bulunduğu sayfaların dışında herhangi bir tezyinâta rastlanmaz.

13 Şevval 1234/7.8.1819 tarihli olan Vakfiye; 4083.5 zir'a 6 parmak arsa üzerine, senede 4800 akçe mukaatalı zemin üzerine yapılan bina, Nakşidil Valde Sultan'ın mektebi, türbe ve çeşmesine aittir. 8. varakta GEROLAMO markasına ait filigran bulunmaktadır. 11^a varağında 5 Şaban 1237/24.4.1822 tarihinde Evkâf Nâzırı Dar'üssaade Ağası İsa Ağa'nın mektubu üzerine, Harameyn-i Şerifeyn Muhasebesine kayıt edildiği siyakat yazısı ile vakfiyenin sonuna, yan boşluğa yazılmıştır.

12-13. varaklar forma sonu olması dolayısıyla boş bırakılmıştır. Bundan da eserin sonradan ciltlendiğini, vakfiyelerin tek tek müstakil yazıldığını anlıyoruz.

II-14^a varağı forma başı olup, geri kalan beş Vakfiye beraber dikilmiştir. Yine bu sayfada Vakfiyenin tasdiki bulunmaktadır. Ayrıca, son zamanlarda, 634 numaralı defterin 44. sayfası ve 7. sırasında suretinin kayıtlı olduğu yazılmıştır.

14^b-15^a varakları, 2^b-3^a varaklarına benzer şekilde tezyin edilmiş olup, renkleri soluktur. Volütler, şarâbî renkli sık noktalardan meydana gelmekte, bunları saran kenger yaprakları grinin tonlarından hasıl olmaktadır. Köşelerdeki pembe güller, 2^b varağındaki gibi canlı resmedilmiştir. Süslemenin etrafına zincirek çekilmemiş, uçuk mavi üzerine (++) şeklinde su ile açık sarı üzerine basit, bordo renkli su ile çerçelenmiştir.

Metin kağıdı ithal malıdır. GEROLAMO markadır. Vakfiyede; Manisa Yunt Dağı nahiyesi Eski Köy civarındaki yeni bir çiftliği, II. Mahmud, Vakıflarına ilhak etmektedir. 13 Şevval 1234/7.8.1819 tarihlidir. Aynı tarihte Evkaf Muhasebesi'ne kaydedilmiştir.

20^b, 21-22-23. varak boştur. 21. varak GEROLAMO, 22 ve 23. varak CALCAONO filigranlıdır.

III-24^a varağında yine tasdik bulunmaktadır. Son zamanlarda 634 numaralı defterin 50. sayfasına, 8 sıra numarası ile suretinin bulunduğu yazılmıştır.

24^b-25^a varaklarının yazı dışında kalan etrafı, 2^b-3^a varaklarında olduğu gibi mat renklerde, sanki acemi gibi, sürme yaldızla nebatî motiflerle süslenmiştir. Çiçekler, mat sarı, mavi, pembe renkle kuru boya (?) ile boyanmıştır. Mat renklerden yapılmış olmasını, 24^b varağının üst kısmındaki çok canlı, göz alıcı, sıcak renklerden yapılmış

süslemeye dikkat çekmek için olabileceği ihtimaline bağlamak mümkün. Zira, sayfanın üst kısmında fevkâlade mahirce yapılmış süsleme ile, sayfanın etrafında yazı alanı dışını çeviren boşlukta yapılmış olan tezyînat, aynı atölyeden çıkmıştır.

24^b varağının esas süsleme şeması, 2^b ile hemen hemen aynıdır. Sadece, çivit mavisi, beyazla kontrast olarak kullanılmıştır. Yapraklar biraz büyümüş, pembe, kırmızı, narçiçeği, yeşil renkler, koyudan açığa gider biçimde, sert olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu sıcak renklere varak altun yaldız, fon görevini yapmaktadır. Altun yaldız fon 1 mm boşluk kalmayacak biçimde, nokta şeklinde iğne ile de parlatılmıştır.

24^b varağının ortasından, yani, canlı süslemenin altından Vakfiye metni başlamaktadır. İstanbul, Harracı Kara Muhiddin Çelebi Mahallesinde Nakşibendi Hanigâhı, türbe, çeşme için II. Mahmud vakfı yapmıştır. Hanigâh Şeyhi Eş-Şeyh el-Hac Mustafa Efendi'ye, beher şeyhe ayda 60 kuruş, Hanigâh imamına ayda 60 kuruş verilmesi, vakfın gelir fazlasının ise, hatim indiren dervişlere, şeyhler marifetiyle dağıtılması emredilmiştir.

Ayrıca vakfiyede; türbe hâfızlarına günde 30 akçe, türbe ferraşlarına, bevvaplara, kandil yakanlara 10 akçe, ehliyetli istihdam edilmek şartıyla şeyh olanlara meşruta (lojman), Bevvab-ı Kasrı Hümayun'a günde 10 akçe, mum yakan kıdemliye 10 kuruş, devamlı hatim okuyan dervişlere 30 kuruş, sehze vesair levâzimâta sarfedilmek kaydıyla ayda beher şeyhe 67,5 kuruş, I. Abdülhâmit imaretine beher ayda 8 kile buğday, fukara-i dervişanlara beher gün 10 çift fodula ve un, 3 vukiyye et verilmesi, Ramazan ayında Hanigâh'ta hizmet edenlere ayda 60 kile erzak ile 15 kuruş maaş, suyolcusuna günde 16 akçe, türbede yanan mum için 5 okka, Hânigâh için 10 okka fazlası, Şeyhe senede 300 kuruş giyecek yardımı yapılması, emredilmiştir.

Vakfiye 13 Şevval 1234/7.8.1819 tarihli. Vakfiyeden, II. Mahmud'un Nakşibendiler'e sem-pati duyduğu anlaşılmaktadır.

Vakfiye metni 30^b varağının ortasında sona erer. Alt kısmı ve karşı sayfası olan 31^a varağı, pastel sürme yaldızla yapılmış nebâtî motifle doldurulmuştur.

IV— Sultan II. Mahmud'un beşinci ciltteki dördüncü vakfiyesi 31^b varağından başlamakta ve vakfiyenin tasdik süslemenin bulunduğu sayfada

ve motif içinde bulunmaktadır. Vakfiyeyi tasdik eden Evkaf Müfettişi Abdülkâdir Bey'in şahsî mühürü üzerinde 1199 tarihi bulunmaktadır ki bu tarihin de Padişah II. Mahmud'un doğum tarihidir. Vakfiye ise, Gurre-i Şaban 1241/Mart ortası 1826 tarihli. Vakfiye ise, Gurre-i Şaban 1241/Mart ortası 1826 tarihli.

31^b varağının süslemesi sade olmasına rağmen göz alıcıdır. Motif, koyu maviden ton farkıyla beyaza ulaşan renklerle yapılmış büyük kenger yapraklarından meydana gelmektedir. Parlatılmış altun varak zeminle, motif takviye edilmiştir.

Vakfiye yerli âharlı kağıda yazılmıştır. II. Mahmud; Toparabacılar kışlağında inşa ettirilen camiye ait nakit vakfı ile, Bebek'te Şerif Efendizâde eş-Şeyh Mehmed Atâullah Efendi yalısı yanında yalı satırı alınıp vakıflarına dahil ettiğini bildirmektedir. Vakfiye, 33^a varağında sona erer. Şahitlerin adları mavi ve mavinin tonlarından meydana gelen gayrimuntazam çemberlere alınmıştır. Sağda ve solda birer adet büyük pembe nokta vardır. Zemin yine altun varaktan yapılmıştır. Alt kısım yine pastel yaldızla nebâtî motif işlenmiştir.

V— 33^b varağının başında 31^b varağında olduğu gibi kenger yapraklarından meydana gelen bir süsleme ile karşılaşırız. Ortada yine mühür bulunmaktadır. 31^b varağından farklı yönü, kenger yapraklarının koyu eflâtun—beyaz ve parlatılmış altundan yapılmış olmasıdır.

16 Zilkâ'de 1241/23.6.1826 tarihli olan hüccet, Beşiktaş, Yahya Efendi Mahallesi'nde Dere-ağız mevkiinde II. Mahmud yalı satın almış ve vakıflarına dahil etmiştir. 35^b varağında sona erer. Şahitlerin bulunduğu kısım 33^a varağı gibi tezyînat edilmiştir.

VI—36^b varağında, diğer vakfiyelerin başlangıç sayfasında gördüğümüz gibi bir süsleme, motif yoktur. Sadece, yazı alanı dışı, pastel sürme altunla nebâtî motifler işlenmiştir. Baş kısmında 20 mm.lik bir boşluk bulunmaktadır. Tezyînat yapılması için bırakılmış, her nedense yapılamamıştır. II. Mahmud tarafından ev satın alınıp vakfına ilhak ettiğine dair Mubayaa Hüccetidir. 25 Şaban 1242/23.3.1827 tarihli.

Eserin 39^b, 40,41,41. varakları boş. Üç varak kesilip çıkarılmıştır. Neden kesilip çıkarıldığını bilemiyoruz. K.167 numaralı II. Mahmud'un 5. vakfiye cildinin son mübayaa hücceti yerli âharlı kağıda yazılmıştır.

VI-Kasa 30 Numaralı eserde; 6 Recep 1248/30 Kasım 1832 tarihli İstanbul-Beşiktaş, Arnabut (Arnavutköy) semtinde Akıntıburnu adlı mahalde inşa edilen Tefikiye Camii Vakfiyesi bulunmaktadır.

Vakfiye'de, imam, hatip tarafından hergün "Yâsin ve Amenerresul" surelerinin okunması, vaaz edilmesi, ikinci imamın devirhan olması, II. Mahmud tarafından şart koşulmuştur. Ayrıca, I. Abdülhamid'in İstanbul, Bahçekapusu dahiindeki imaretinin masraflarının şahsi hazinesinden karşılanmasını istemektedir.

Eserin cildi, klâsik tarzda tezhiplenmiş olup, şemsesinin etrafındaki alan yeşil renktedir. Diğer kısımlar ise bordo renktedir. Yan kağıdı keçi derisinden yapılmış olup, yıldızdan yapılmış köknar yaprakları, 191 numaralı eserde gördüğümüz üzere birbirleriyle kesişmektedir.

Eser, 15 varaktan ibaret olup, son varak boştur. Her sayfada 13 satır olup, nesih hatla yazılmıştır.

Vakfiyenin 2^a varagında, geçerliliği ve hükümlerine aykırı hareket edilmemesi gerektiği belirtilerek tasdik edilmiştir.

2^b-3^a sayfaları karşılıklı olarak tezyin edilmiştir. Karşılıklı iki sayfayı tam olarak kaplayan tezyinâtın üslubu tamamen millî kültürümüzü yansıtmakta olup, XIX. yüzyılda sık görülen süsleme tarzıdır. II. Mahmud'un en son tarihli vakfiyesi olması açısından da önemlidir. Zira, cildin dış ve iç süslemelerinde eskiye dönüş vardır. Klâsik üslup, şema olarak aynen alınmış, köşe ve uzun kenarların ortasında, XVII. yüzyılda ortaya çıkan geniş bir palmet içlerine, çiçek demetleri yerleştirilmiştir. Kompozisyonun dış kenarları altınla kaplanmıştır. Genel olarak, Barok ve Rokoko üslubundan sonra bilhassa XIX. yüzyıl sonlarında çok görülen bir süsleme şeklidir. Bilhassa Kur'an-ı Kerimler'de kullanılmaktadır.

Vakfiyenin karşılıklı iki sayfası 29^{mm} kalınlıkta, XVI. ve bilhassa XVII. yüzyılda görülen klâsik motiflerle çerçevelenmiştir. Klâsik üslupta görülen kırmızı ve yeşil tığlar, bu eserde selvi haline dönüşmüş ve bütün sayfa etrafına dağılmıştır. Sayfanın bütün dış çevresi varak altın yaldızdır. Motifli çerçevenin köşelerine gül, kasımpatı, sümbül den meydana gelen buketler yerleştirilmiştir. Sağ ve sol uzun kenarların ortalarında, XVII. yüzyılda ortaya çıkan ovalimsi üçgen şeklindeki açıklıklara gül, kasımpatı ve sümbül den meydana gelen demetler yerleştirilmiştir.

2^b yaprağının üst kısmında, dört köşe alanın etrafı varak altın yaldız olup, ortasında oval, eflâtun renkli küçük kenger yapraklarından meydana gelen rozet içinde, Vakfiye'nin geçerliliği ve şartlarına uyulmasını belirten 5 satır yazı bulunmaktadır. Yazıların zemini, kağıdın orijinal rengidir.

Rozetin iç kenarı, yani yazı çevresi 5 adet çiçekli dalla zenginleştirilmiştir. Çiçeklerin rengi, sarıdır ve pembe çizgilerle kontürlendirilmiştir. Subay armasını andıran rozetin alt başlangıç kısmında bir fiyong bulunmaktadır. Ayrıca defne dallarından meydana gelen minyatür bir çelengi de hatırlatmaktadır.

Bunların üzerinde, ortadan sağa ve sola uzanan çiçek buketi bulunmaktadır. Renkleri, pembe, sarı, eflâtun, mavi ve yeşildir. Aslında buketler, II. Mahmud'un bütün vakfiyelerinde görülen gül, kasımpatı, sümbüllerin aynısıdır.

Vakfiyenin sonunda siyakat yazısı ile yazılmış notta: "Kayt-şut, Evkâf Hazinesine Defter-i Kalem-i Muhâsebe-i Haremeyn-i Şerifeyn bâ takrir Hazret-i Es-Seyyid el-Hac Mehmed Said Efendi, Nâzir-ı Efkâf-ı Hümâyun bâ fermân-ı âlî el vâkî bâ fermân-ı şerif 8 Şevval 1248" (9 Şubat 1833) ibaresi bulunmaktadır.*

Eminönü Meydanı'na yakın bulunan ve şimdi işyerleri ile çevrili bulunan Hüdâye Camii, Topخانه Meydanı'ndaki Nusretiye Camii kubbe ve duvar süslemeleri ile vakfiye tezyinatlarını karşılaştıracak olursak, tam bir benzerlikle karşılaşırız. Saray nakışhanesinde yapılan süslemelerin, mimarî dekorasyona aksettğini her haliyle görmek mümkün olmaktadır. II. Mahmud'un bütün vakfiyelerinde çok sık gördüğümüz kenger yapraklarının taş işlenmiş şeklini Nusretiye Camii'nde, Divan yolundaki II. Mahmud Türbesi dış yüzünde, Dolmabahçe Sarayı ve Yıldız Sarayı'nda görmek mümkündür. Arkaik örneklerini de I. Mahmud'un Kasa 47 numaralı vakfiyesinde görüyoruz.

* IV. Millî Türkotoji Kongresi'ne sunulan "II. Mahmud'un Vakfiyelerinde süslemeler ve Hüdâye Camii Vakfiyesindeki Tezyinât" konulu bildiri genişletilmiştir.

RESİM: 1
 189 nolu K.
 vakfiye
 defterinin
 24
 sayfasındaki
 Nusretiye
 Camii'nin
 25 Şaban
 1242 tarihli
 vakfiyesinin
 baş sahifesi.

RESİM: 4
 189 nolu K.
 vakfiye
 defterinin
 35^a sahifesi

RESİM: 5
189 nolu K. vakfiye defterinin
2^a sahifesindeki tezyinat.

RESİM: 6
189 nolu K.
vakfiye
defterinin
24^a sahifesindeki
tasdik mühürü.

RESİM: 7
189 nolu K.
vakfiye defterinin
23^a sayfasındaki
Suhudul hai.

فَمَنْ يَدَّ لَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأْتِمَاثَهُ عَلَى الَّذِينَ يَبْدُلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ وَأَجْرُ الْوَاقِفِ الْمُحْسِنِ الْمَكْرُمِ عَلَى اللَّهِ الرَّحِيمِ إِنَّهُ يُجْزِي الْمُحْسِنِينَ وَلَا يُضِيعُ أَجْرَ الْعَامِلِينَ جَرَى ذَلِكَ وَجُرِّفَ فِي يَوْمِ النَّاسِ وَالْعَشِيرِ مِنْ شَهْرِ رَجَبِ الْآخِرِ لِسَنَةِ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ وَمِائَتَيْنِ وَآلْفٍ مِنْ هَجْرَةٍ مَنْ لَهُ الْغُرُ الشَّرَفُ		
هؤدد الحال		
احمد اغا	حصصى باب	حالا سر حصصى
م ابن خليل	الحاج سينا اغا	السيد محمد امين اغا
محمد طيب اغا	بوشناق احمد	الحاج بكاشاغ
م ابن احمد	م بكاشاغ	م ابن احمد
الحاج محمد اغا	احمد اغا	الحاج محمد اغا
م ابن خليل	م ابن حسين	م ابن خليل

جَرَى ذَٰلِكَ وَحُرِّرَ فِي الْيَوْمِ الْخَامِسِ عَشَرَ
 مِنْ شَهْرِ ذِي الْقَعْدَةِ الشَّرِيفَةِ لِسَنَةِ
 ثَلَاثِينَ وَمِائَتَيْنِ وَآلْفٍ مِنْ هِجْرَةٍ مِنْ لَهْ الْعِزِّ
 وَالشَّرَفِ عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ مِنْ آلِفِ آلَفٍ
 ...
 يهود الحال

عهد الامامجد والاكازم السيد عمر
 اغا ابن السيد محمد سرچوقدار حضرت
 جهاندار كركووقاسمه الله الملك الستار

مفتاز باب المجد والسعادة سعد الله
 اغا ابن علي كخداي خزينه اندرون حضرت
 شهنشاه عالمقام حفظه الله الملك العلوا

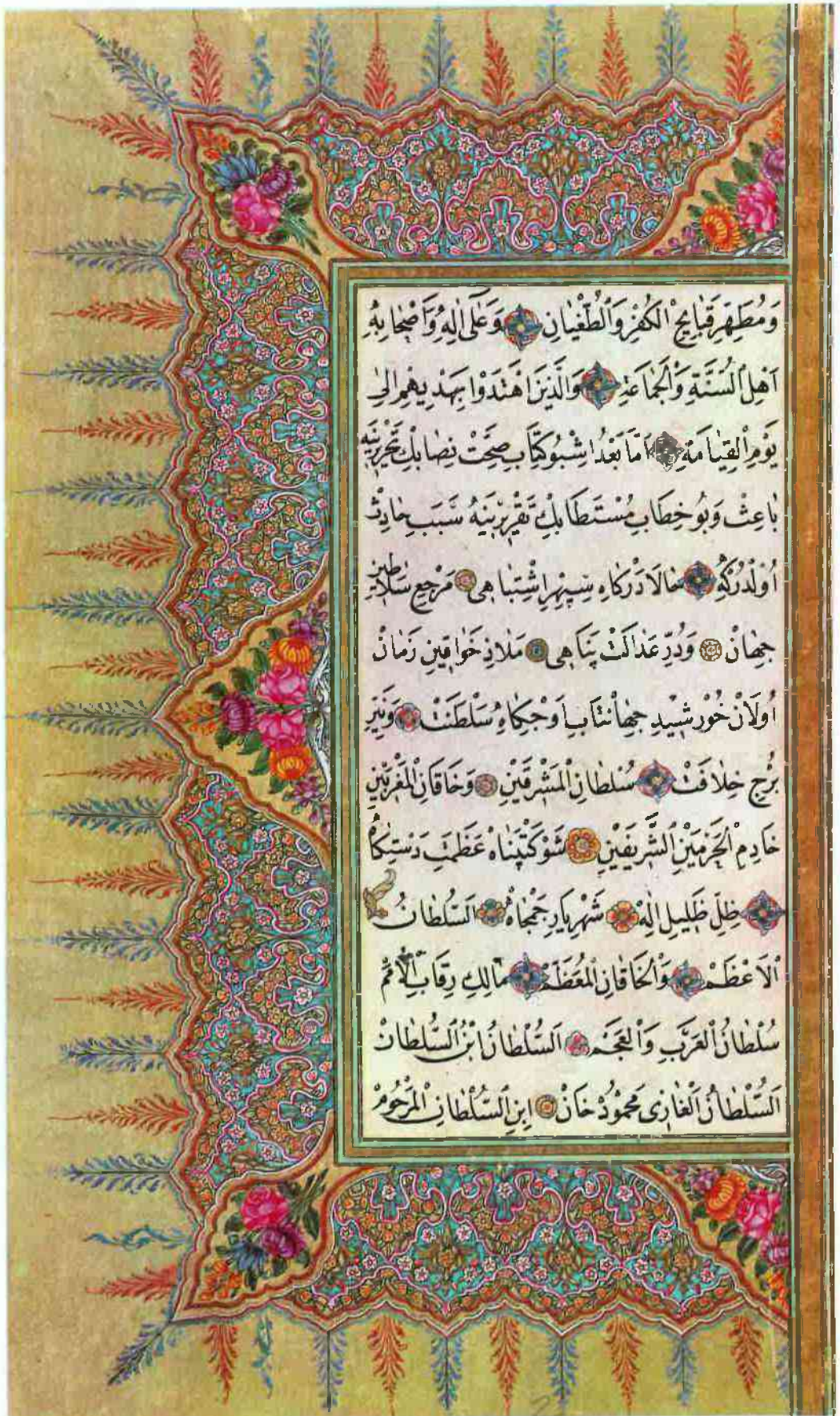
زبدة ارباب الحامد والمكارم على اغا
 ابن مصطفى سربزر حضرت شهنشاه
 عاليته اراعانه الله الملك الغفار
 وغيرهم

مبى الله لمعبود سواه الذين يسارعون في الخيرات أين بشارت هر
غاشی اقتضاسی اودره ابتغاه لرضا الله قطع تعیین شروط و قبوله
تنفيذ احكام غیریت ارس می مطلوب ملک لازم اولون
کشیو وقفیه معلول بها بعضها قلنه قد
وسوچنی عمل اوی

لَوَامِعِ اشْجَعَةِ افْئَابِ دَوْلَتُ وِزْنِ ❀ وَطَوَالِجِ
مُشْرِقَةِ مَا هُنَابِ شَرْعِ مُبْتَنِ ❀ طَارِقِ زُرَّانْدُورِ
لَا جُورِ دَنِي يَهْ فَرَوْضِيَا ❀ وَسَرْلَوْحَةِ سِيْپَهْرِ
زَبَرْجَدِي يَهْ فَرُغِ وَبَهَا ❀ وَبِرْدِجَهْ اَزْهَكَرِ
حَمْدِ جَمِيلِ مَوْفُورِ ❀ وَشُكُوفِهَائِ شُكْرِ جَزِيلِ
غَيْرِ مَحْضُورِ ❀ اَوَّلِ وَاَقْبِ خَفَايَايِ ضَمَائِرِ
وَكَاشِفِ خَبَايَايِ سَرَائِرِ ❀ اَوَّلَانِ جَنَابِ

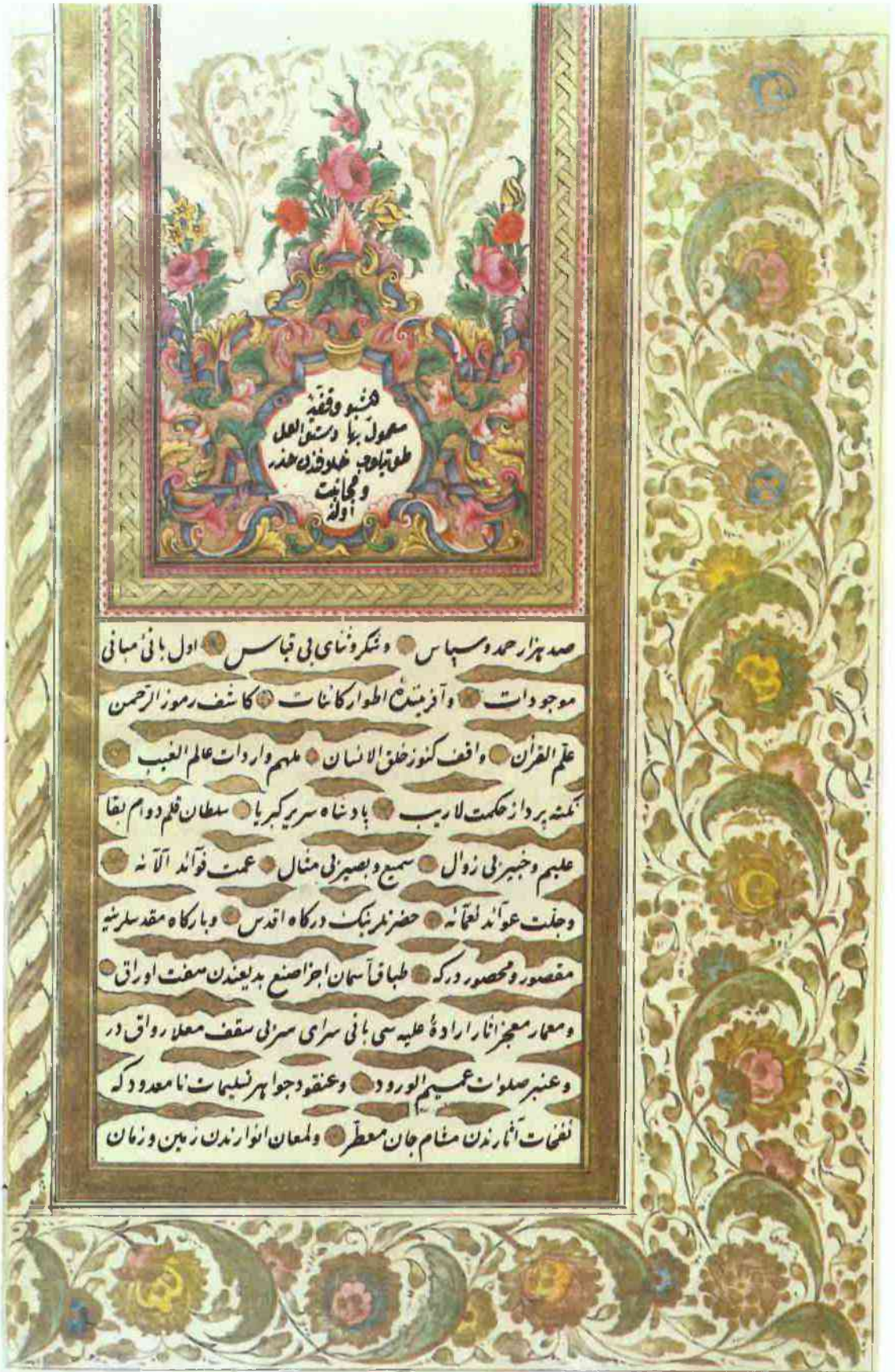
مِنْ صَفَرِ الْحَيْرِ لِسَنَةِ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ وَمِائَتَيْنِ
وَأَلْفٍ مِنْ هِجْرَةٍ مِنْ لَهُ الْعِزُّ وَالشَّرَفُ
عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ مِنَّا أَلْفَ أَلْفٍ

بهودا حال

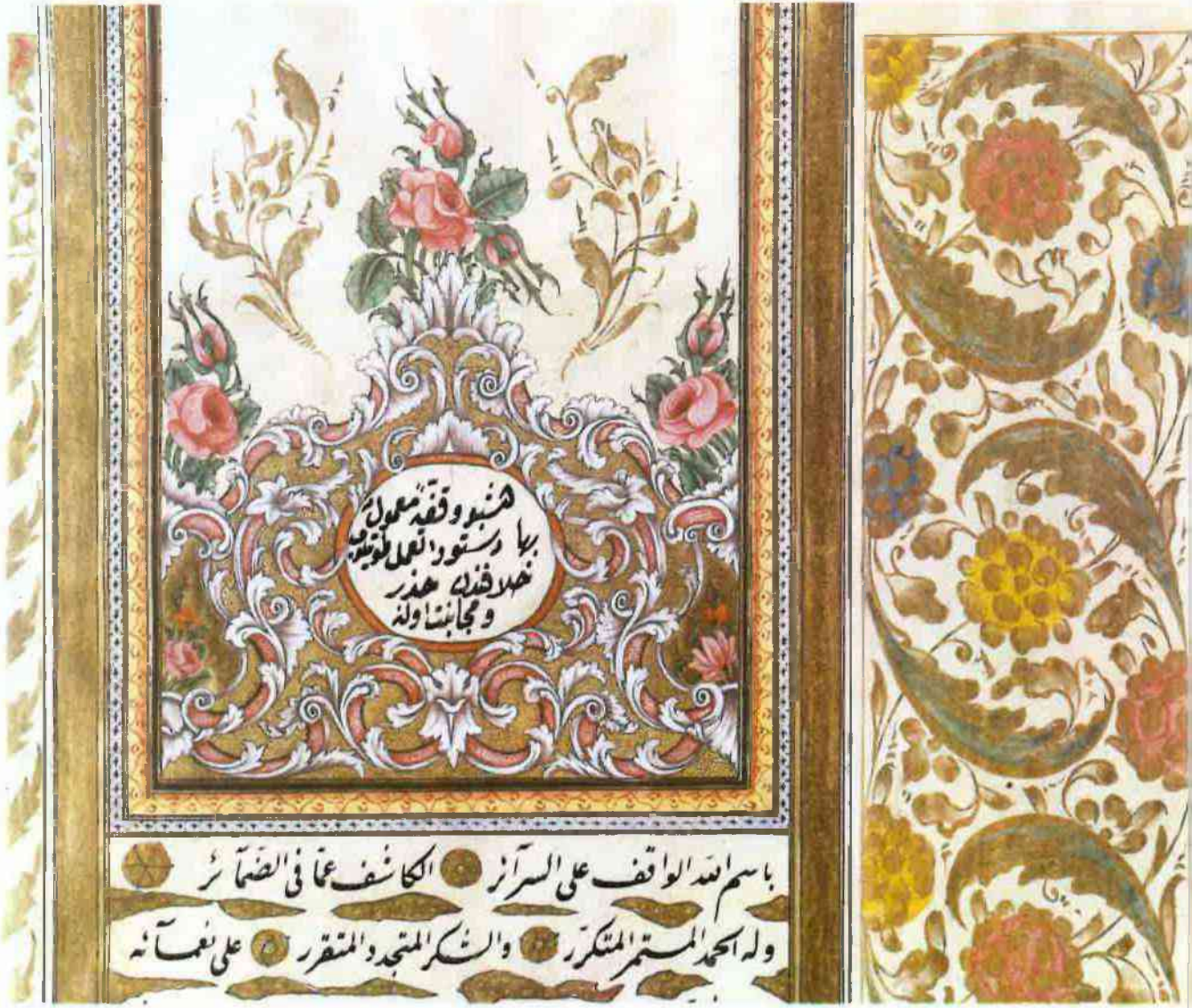
زبده ارباب المحامد والمكارم
على اغا ابن مصطفى سرپر
حضرت شهریار
عالی تبار اعانه
الله الملك
الغفار

عمدة الاما جد والاکارم
سید عمر اغا ابن سید
محمد سرچوقدار حضرت
شهنشاه کردون وقار
سلمه الله الملك
الستار

وغیرهما

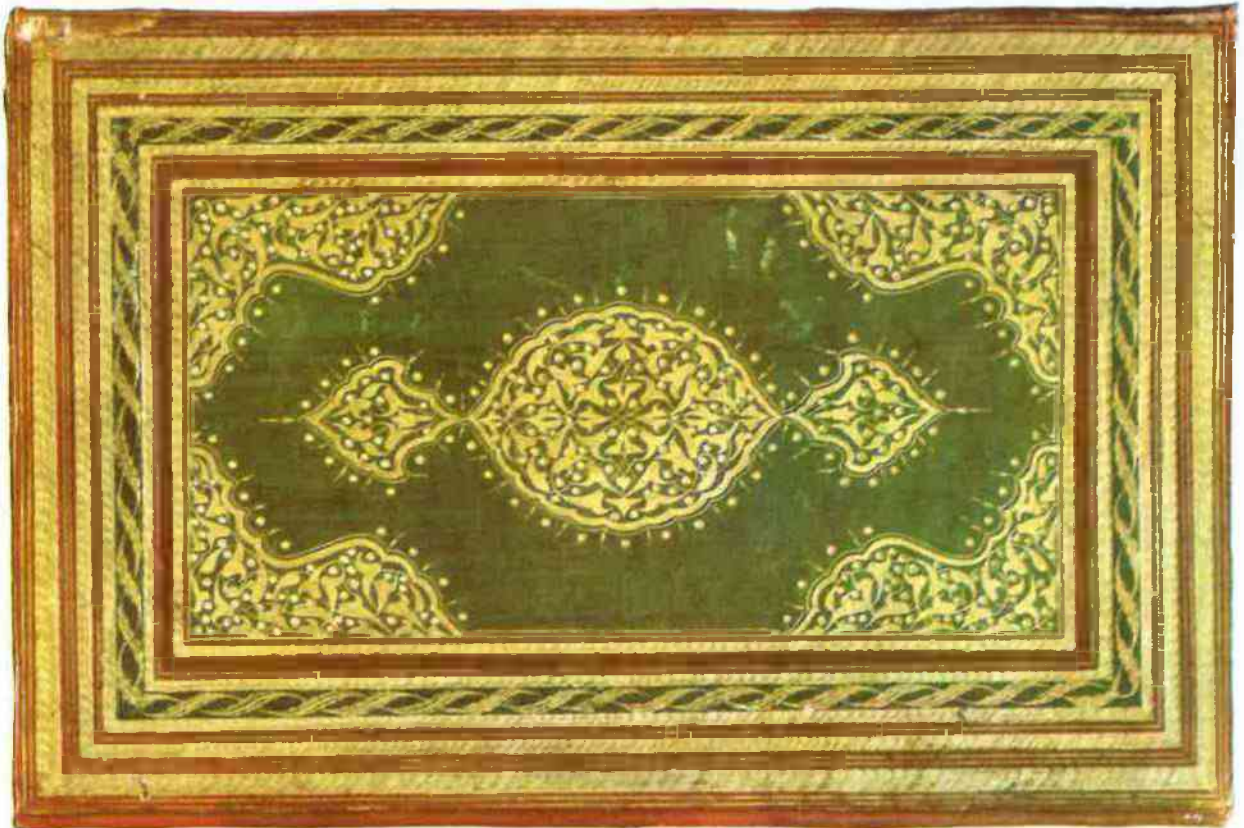

RESİM : 21 167 K. no.lu vakfiye defterinin 14^b sahifesi.

RESİM : 22 167 K. nolu vakfiye defterinin cilt tezyinatı.

RESİM : 23 192 K. nolu vakfiye defterinin cilt tezyinatı.

RESİM : 24 191 K. nolu vakfiye defterinin cilt tezyinatı.

RESİM : 25 191 K. nolu vakfiye defterinin cilt tezyinatı.

RESİM: 26
 189 nolu K.
 vakfiye defterinin
 38^a sahifesi.

إِتْمَكِينَ ۞ حَاكِمُ مَوْمِي إِلَيْهِ قَوْلِ إِمَامَيْنِ أَوْزَرَ
 لَزُومِنَهُ دُخَى حُكْمٍ وَقَضَا ۞ وَحُكْمُ سَابِقِي
 تَنْقِذُ وَامْضَا ۞ إِتْمَكِينَ بَعْدَ الْيَوْمِ وَقِفْ دَكَانِ
 مَذْكُورِ مِلْكٍ ۞ وَمِلْكٍ أَوْلَانِ مَبْزِلِ وَقِفْ أُولُوبِ
 نَقْضُ وَنَقِضْنَهُ بِحَالِ مُحَالِ أُولَدِي ۞ جَرَى
 ذَلِكَ وَحَرَّرَ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ جُمَادَى
 الْآخِرَةِ ۞ لِسَنَةِ إِحْدَى أَرْبَعِينَ وَمِائَتَيْنِ وَأَلْفِ

وَدَالِخِ

مُحَمَّدُ امِينُ افندي
 ابن مصطفى

مصطفى اغا ابن
 عثمان

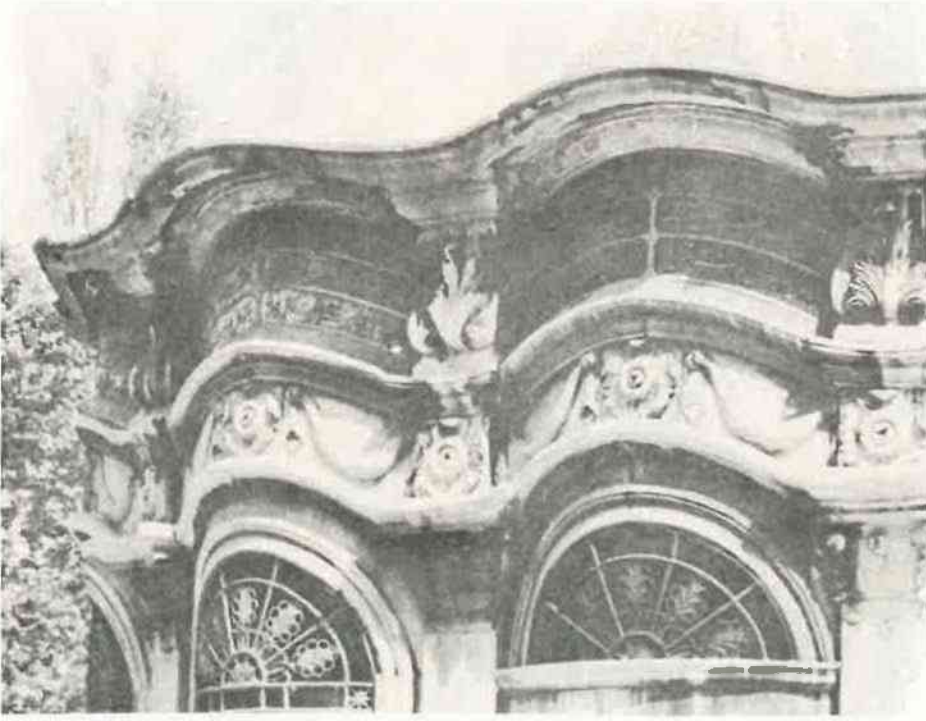
علي اغا ابن
 مصطفى

السيد محمد سعيد افندي

ابن السيد محمد

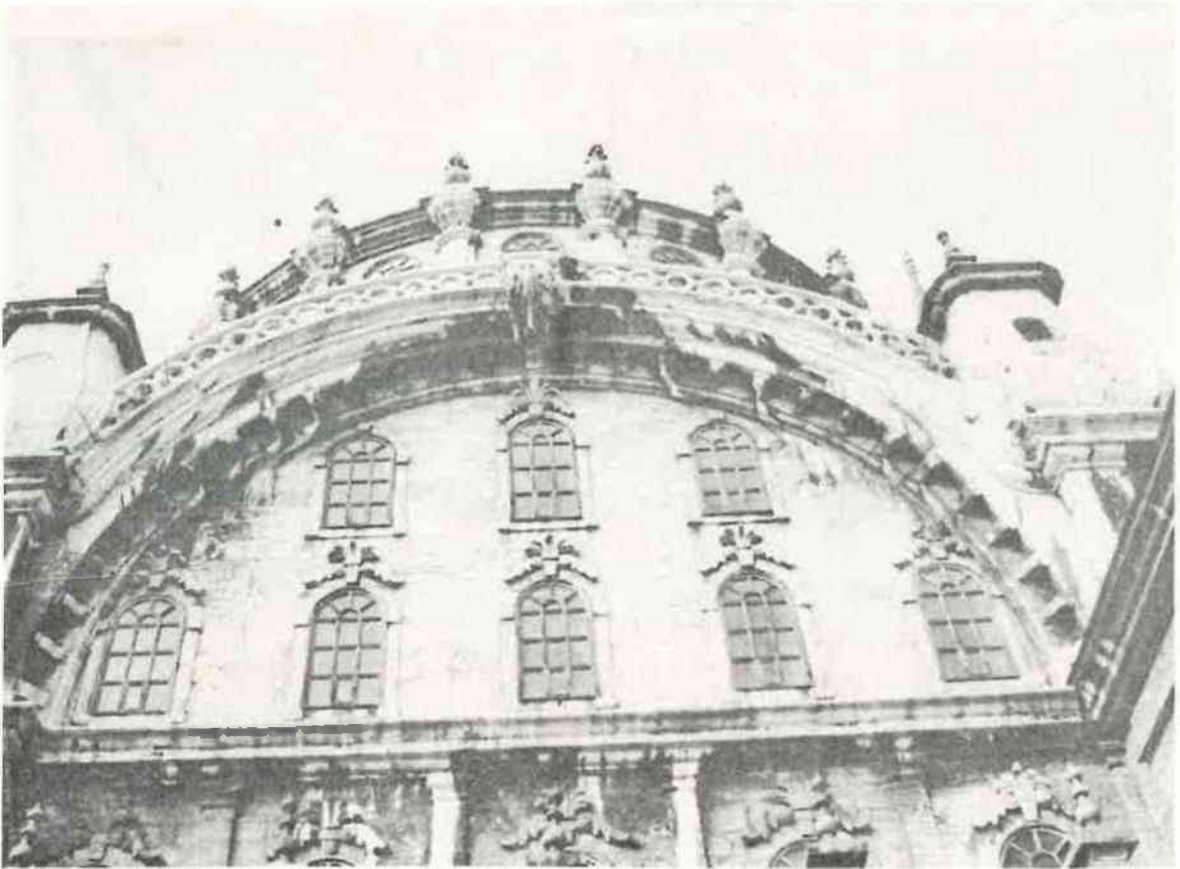
وغیرهم

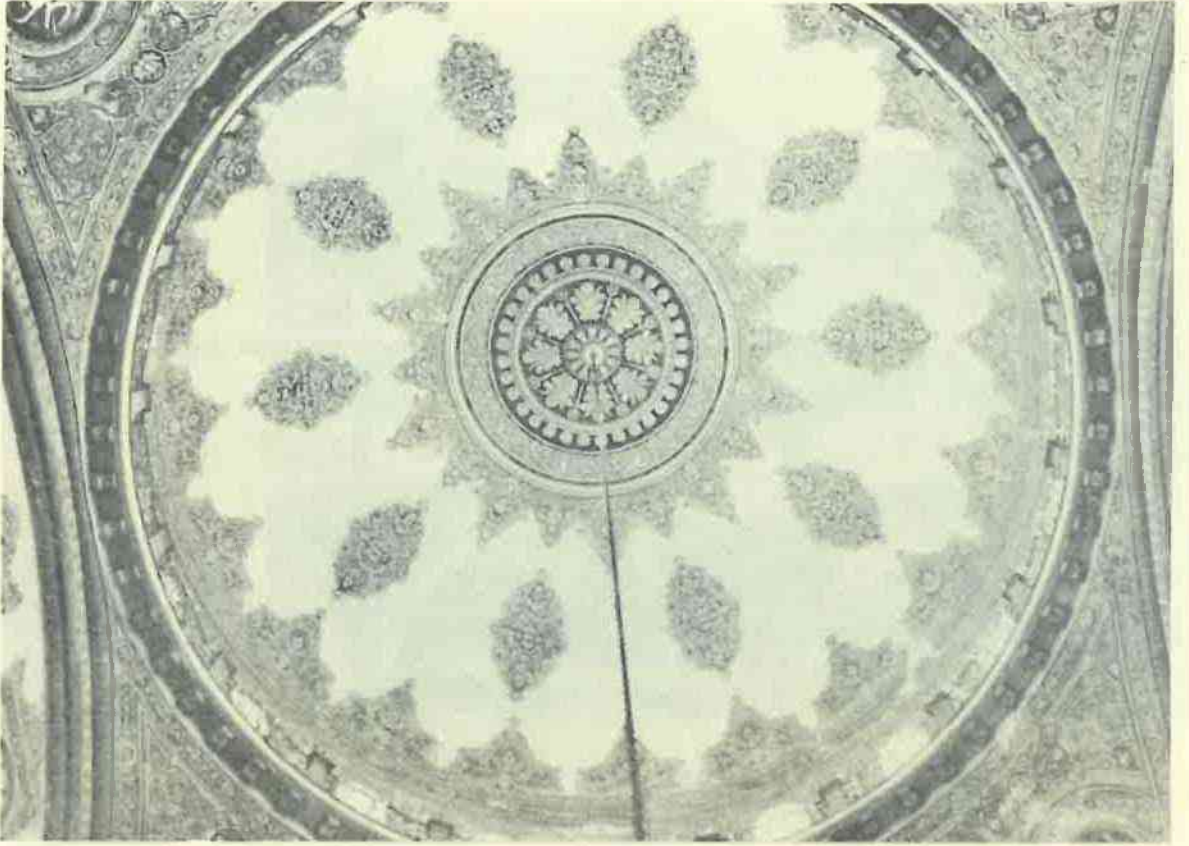

RESİM: 30
II. Mahmud'un
yaptırdığı
Nusretiye Camii
sebilindeki
taş tezyinatı.

RESİM: 31 Nusretiye Camii kubbe taş tezyinatı

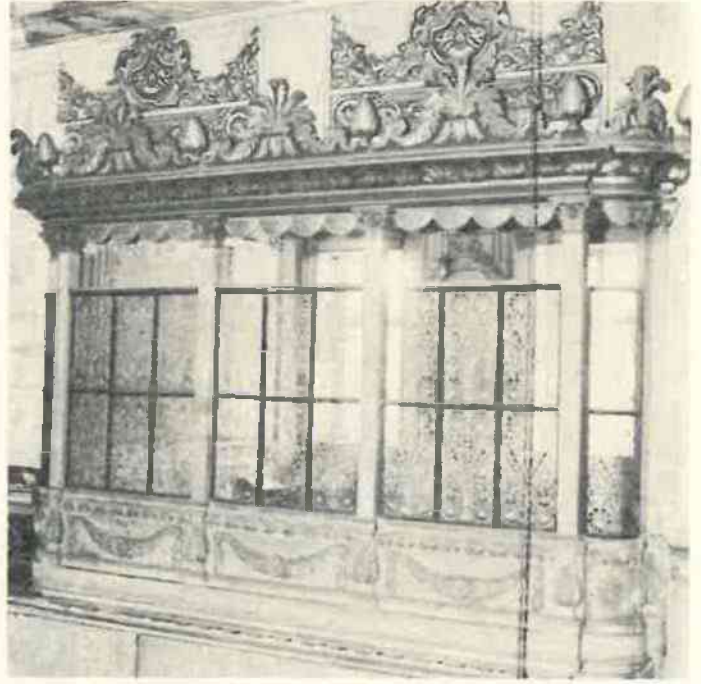

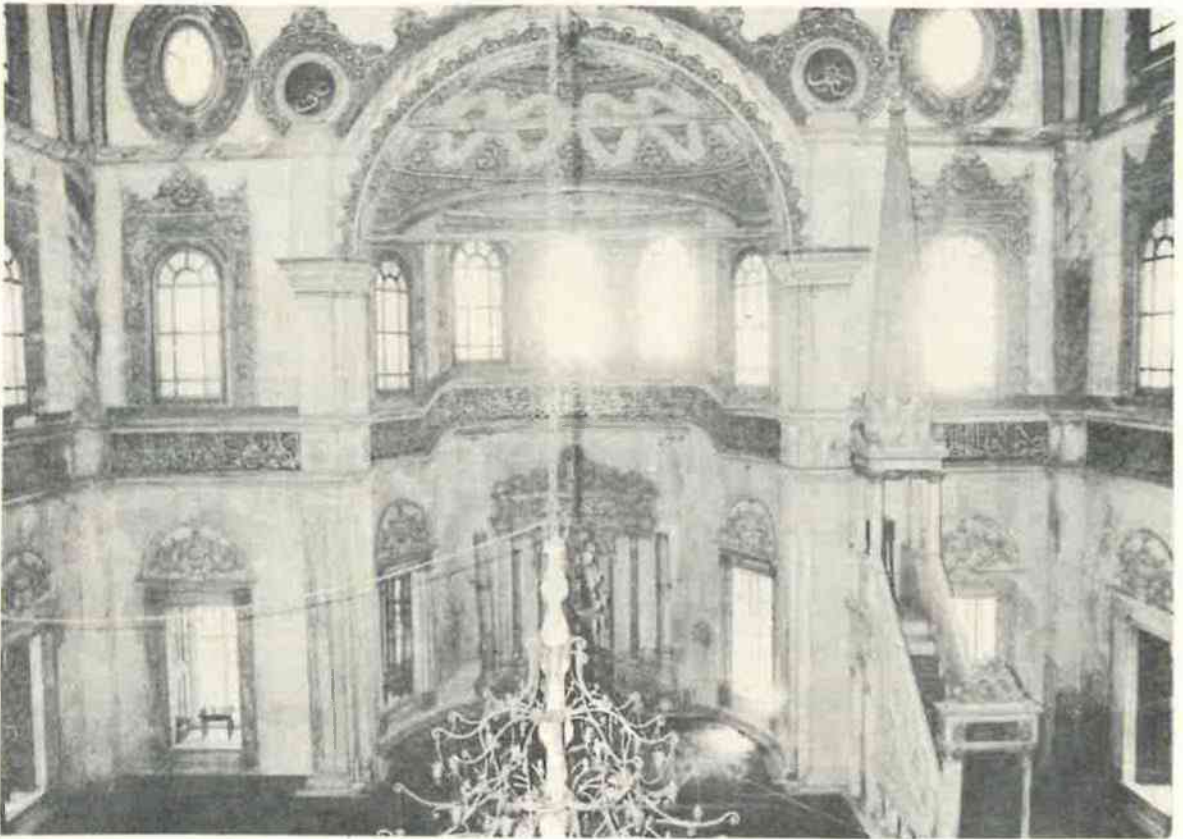
RESİM:32-33 Nusretiye Camii kubbe içi tezyînatı ve mahfilii.

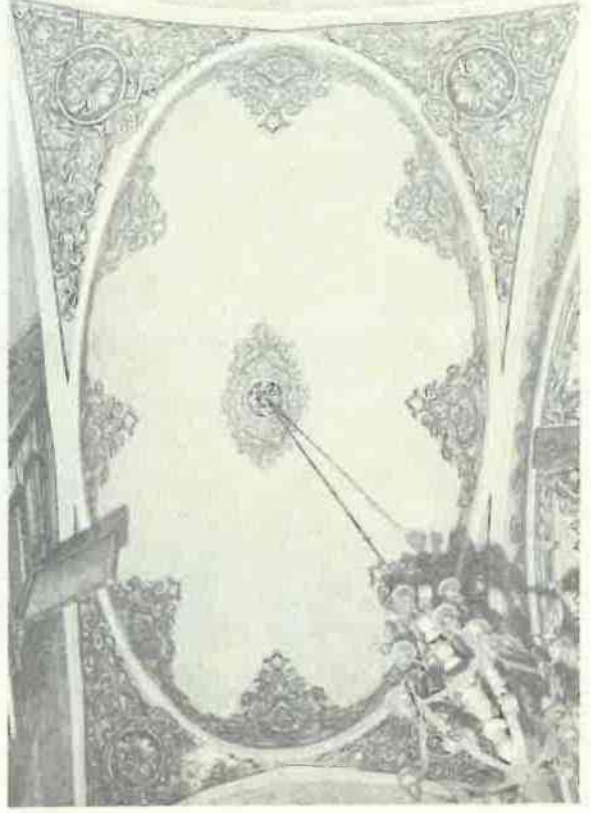
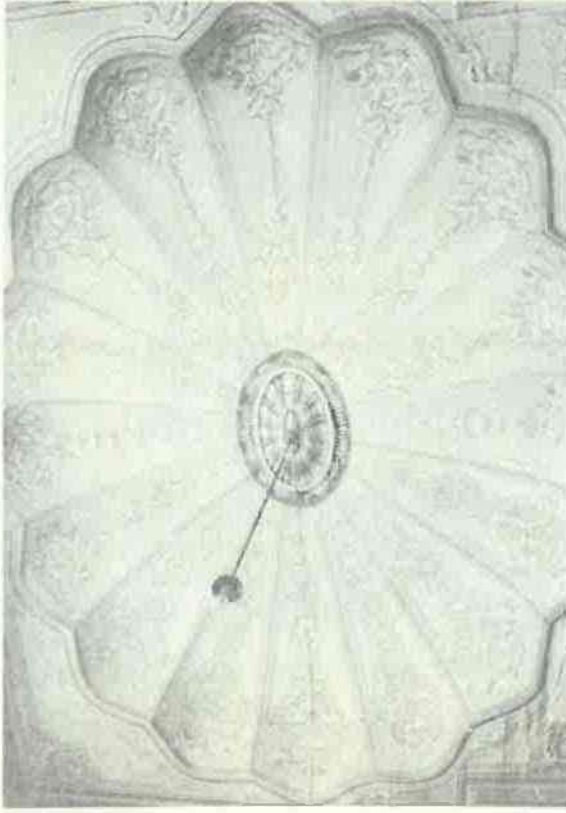

RESİM: 34
Nusretiye
Camii
mahfil
tezyinatı

RESİM: 35 Nusretiye Camii, iç görünüş

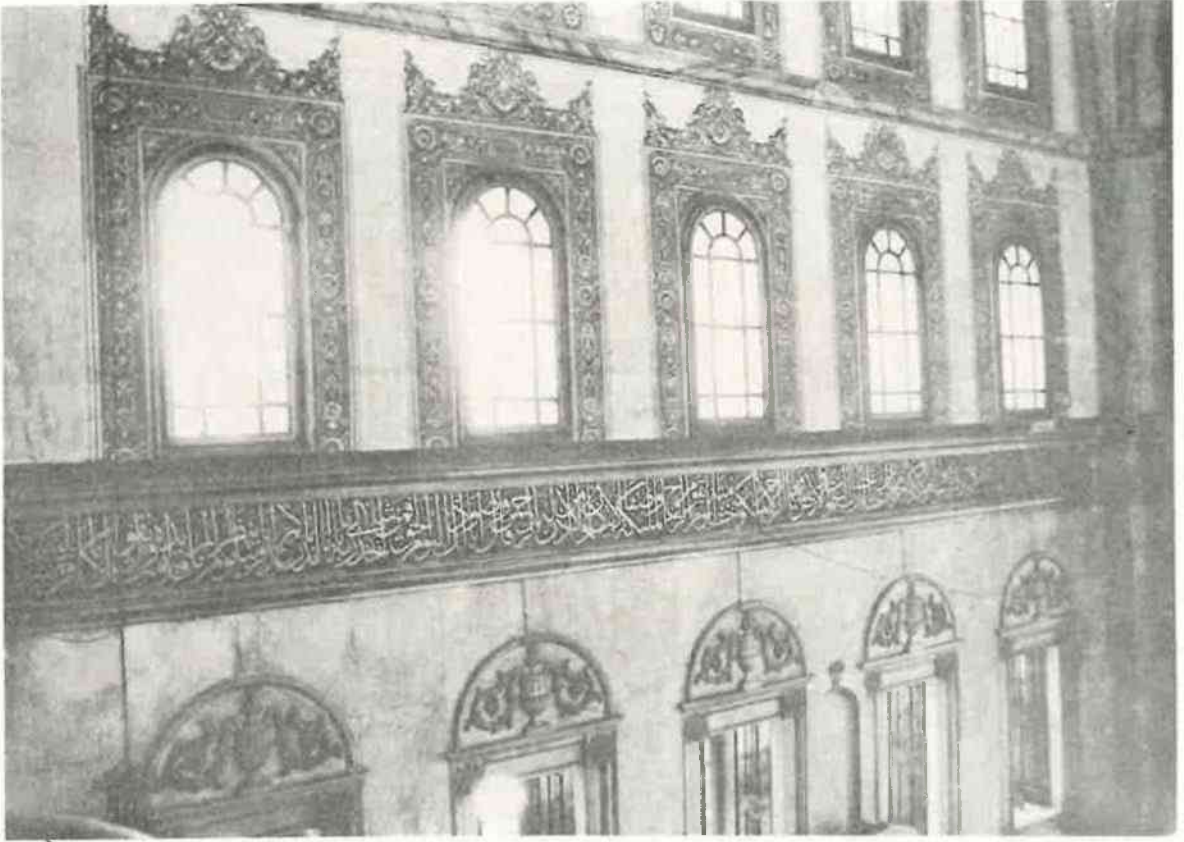

RESİM: 36-37 Nusretiye Camii tavan süslemeleri

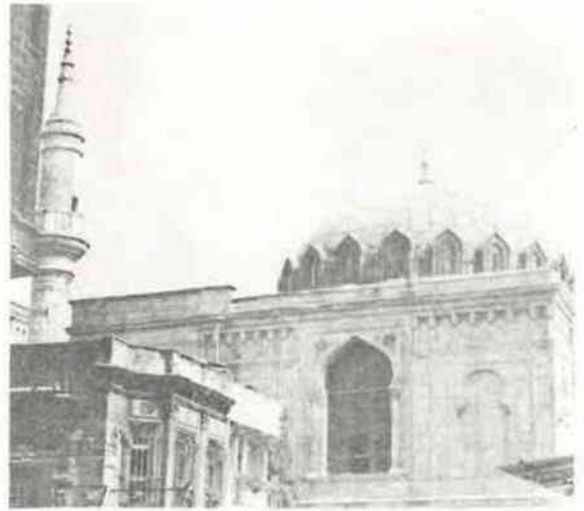
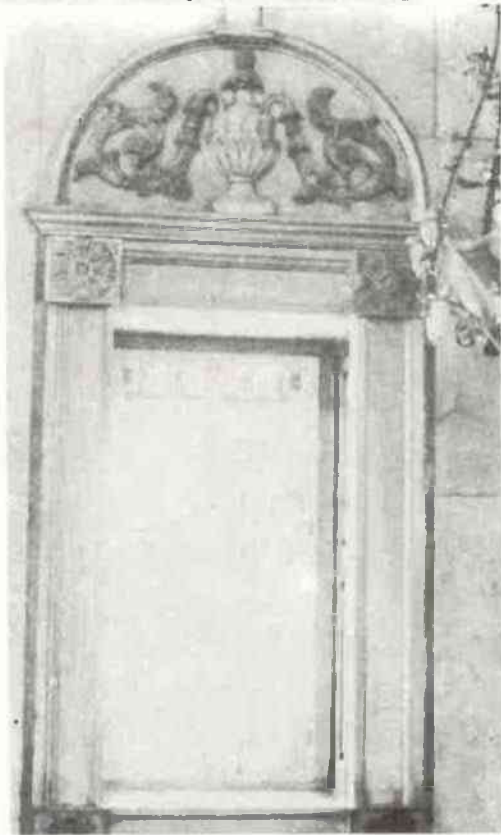
RESİM: 38 Nusretiye Camiinden taş tezyinat

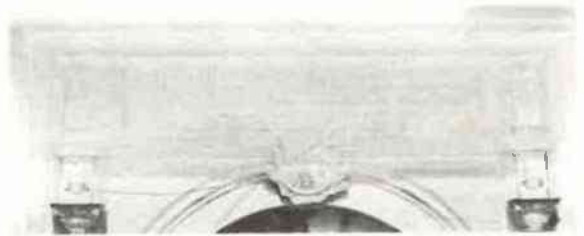

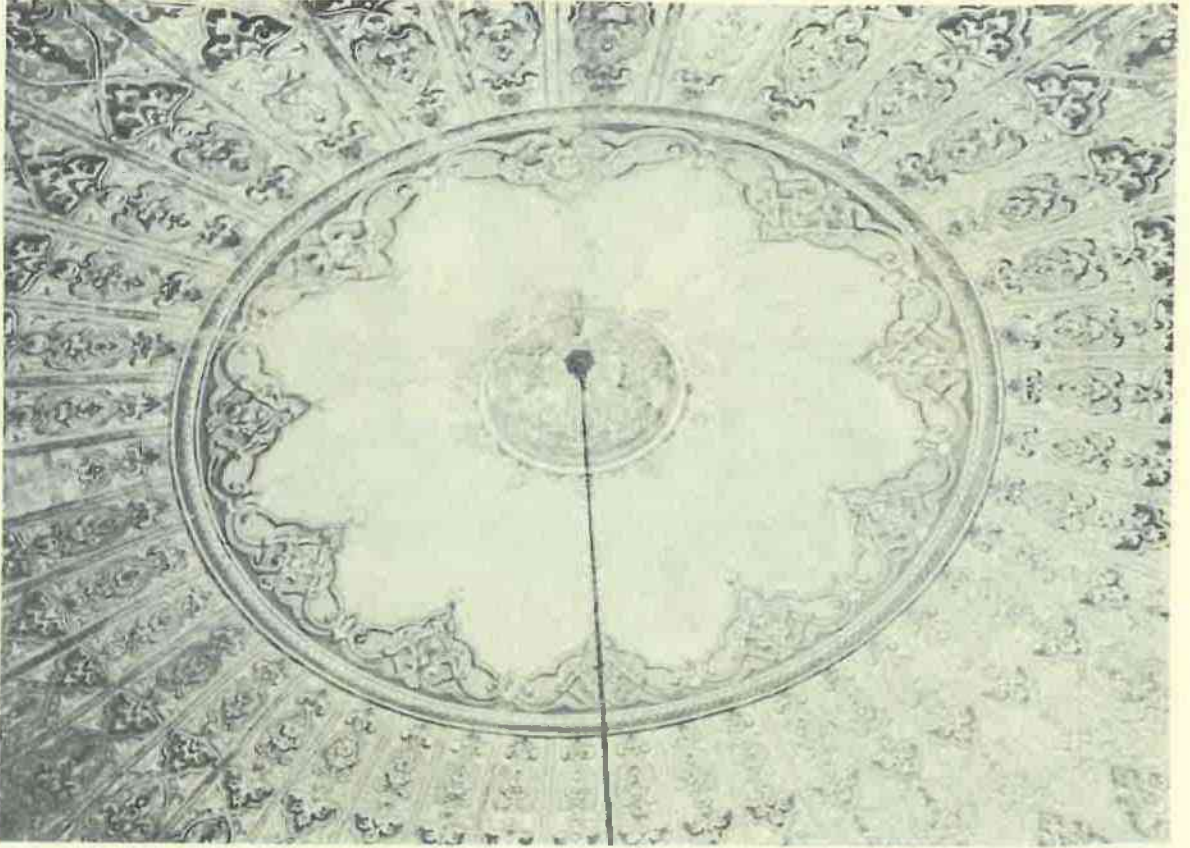
RESİM: 39 Nusretiye Camii iç tezyinatı

RESİM: 40 Nusretiye Camii pencere alınlığı

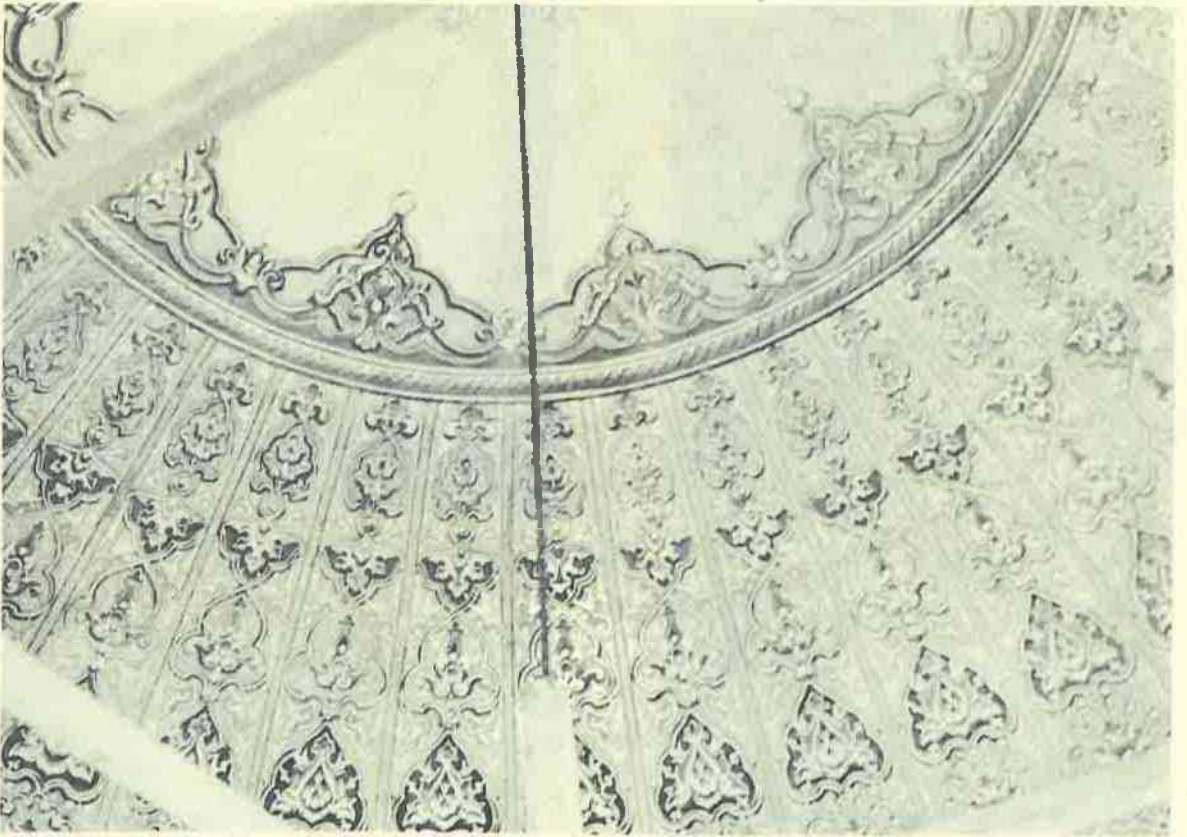

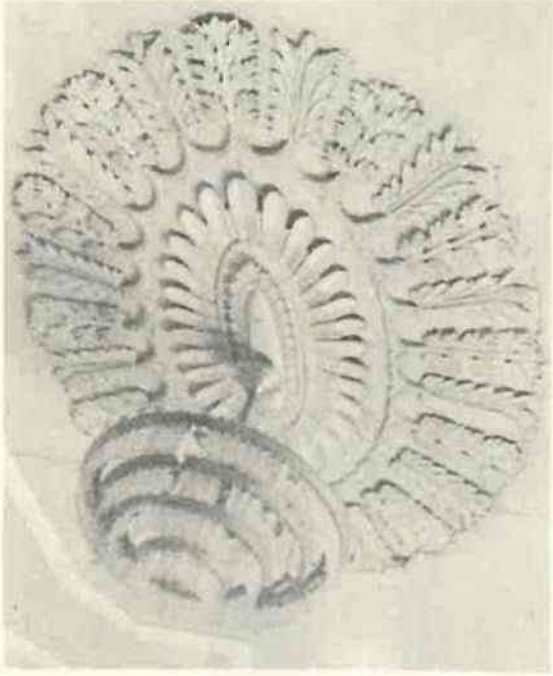
RESİM: 41-42 Eminönü Hüdâye (Hidayet) camii ve cümle kapısı üzerindeki kitâbe.

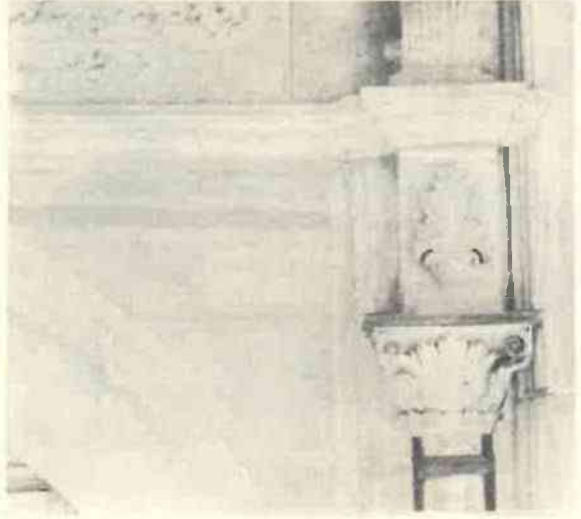

RESİM: 43-44 Eminönü Hidayet Camii tavan tezyînatı

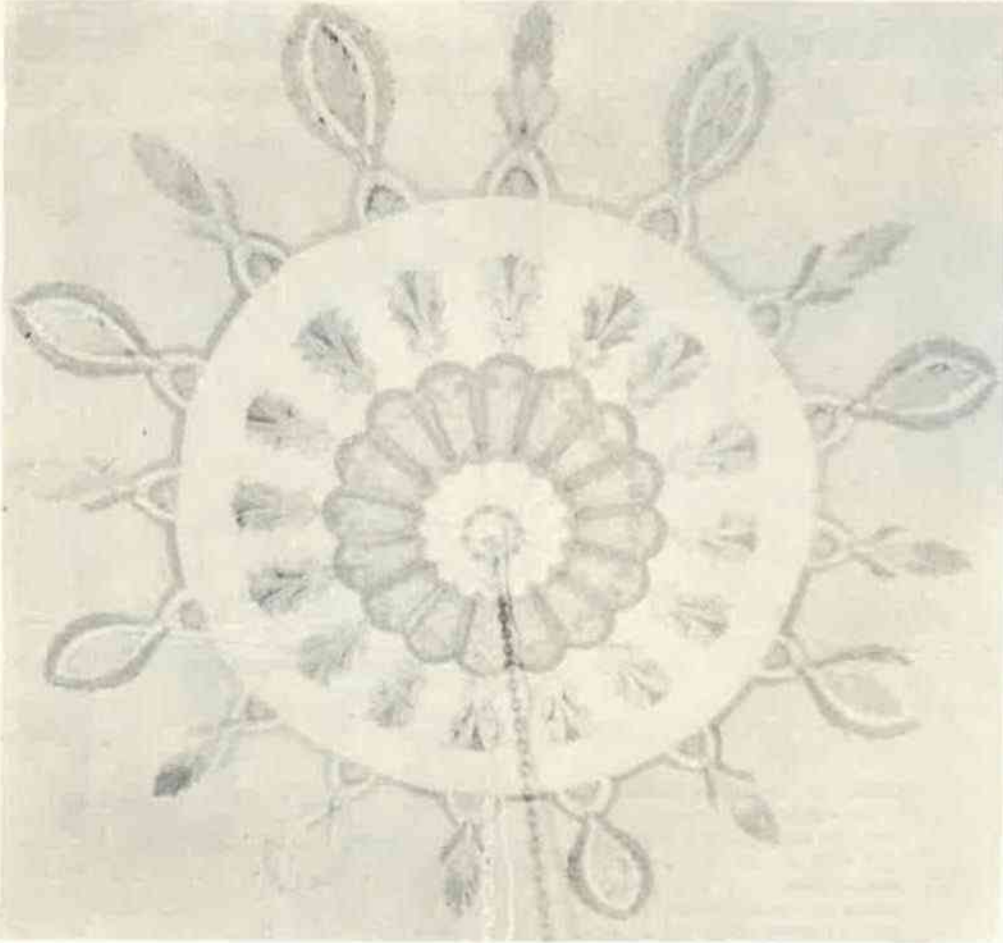

RESİM:45 Arnavutköy - Tervikiye
Camii tavan tezyinatı

RESİM:46
Hüdaye Camii sütun başlığı

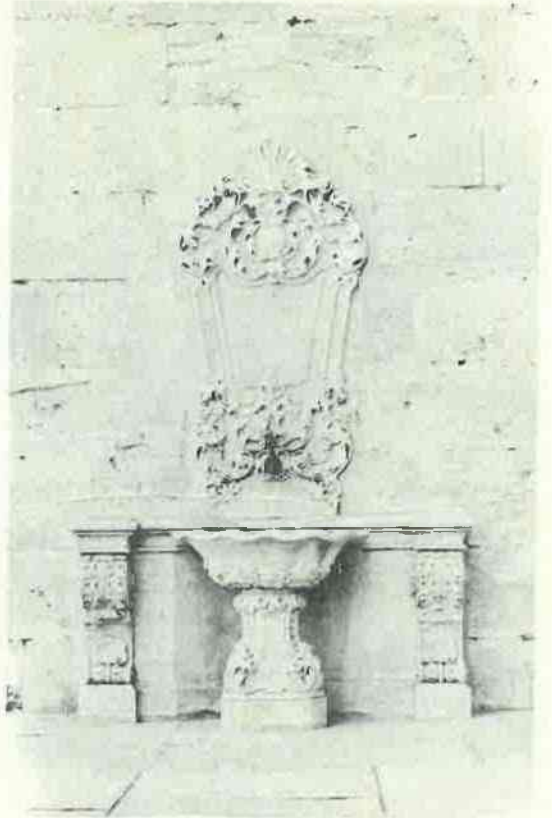
RESİM:47
Tervikiye
Camii
tavan
süslemeleri

RESİM: 48-49 II, Mahmud'un
Dıvanyolu'ndaki türbesi ve
tas tezyinatı

RESİM: 50. Yıldız Sarayı Mabeyn Köşkü.

RESİM: 51 Çengelköy sahilinde
Sultan Vahdeddin Köşkünün yıkımı
esnasında Süleyman SİNANĞİL
tarafından satın alınıp, Vakıflara
hediye edilen ve 1979'da Sultan
Ahmet Camii Hünkâr Mahfeli
duvarına monte edilen barok çeşme.